

herman heijermans

op hoop van zegen

© 2015, Geredigeerd naar het oorspronkelijke souffleursboek van de
Nederlandsche Tooneelvereniging door drs. M.G. Vonder

Dramatis Personae

kniertje *een vissersweduwe*

geert |

barend | *haar zoons*

jo *haar nicht*

cobus *haar broer*

daantje *diakenhuismannetje*

bos *reder*

mathilde *zijn vrouw*

clementine *zijn dochter*

simon *scheepmakersknecht*

marietje *zijn dochter*

mees *Marietjes aanstaande*

kaps *boekhouder*

saart *vissersweduwe*

truus *vissersvrouw*

jelle *bedelaar*

1ste veldwachter

2de veldwachter

Het spel geschiedt in een Noordzee-vissersplaats.

eerste bedrijf

De armoedige woonkamer van Kniertje. Links twee bedsteden en deur. Rechts ladenkast met heiligenbeeldjes en een schouw. Achter, klinkdeur naar het kookhok èn raam met bloempotten. Middag.

eerste toneel

Cobus. Clémentine. Daantje.

clementine *'n schetsboek op de knie* Nou dan! - Cobùs!

cobus *poserend, schrikt wakker, glimlacht* Hè-hè-hè! Ikke heb niet geslapè... Nee, neè...

clementine Hoofd meer zò. Nog meer. Wat zanik je nou! Strakjes zat je zo leùk. En - je hand op je kniè...

cobus Tja - as je zo lang stil zit - krijg je 't te pakkè...

clementine *ongeduldig* Zou je nou asjeblief, às-je-blièf niè willen pruimen?

cobus Ik - ik pruim niet. Kijk maar.

clementine Hou dan je mond dicht.

daantje *binnentredend door kookhok* Dag saam.

clementine Dàg. Ga nog maar 'n hoekie om.

daantje Nee, Juffrouw - 't wordt tijd. Nou - ik zou 'm nog niet herkennen.

clementine O.

daantje *z'n bril verzettend* Ziet u - as 'k zo vrij mag zijn - z'n kin staat anders - en - en z'n ogen bevallen me niet - maar z'n neus nou die is 'm - en - en z'n dassie da's machtig - daar zou je op zweren.

clementine Hahaha! Zo.

daantje ...En de bedstee met de gordijnen... 't Is me 'n bik.¹ *neemt 'n pruim* Kan u mijn niet gebruiken?

clementine Misschien. Hand hoger. Je mond stil!

cobus Da's makkelijk ezeid - as 't gewoon is te pruime en je niet pruime mag - dan kan je je lippe niet vasthoue. Wat zeg jij, Daantjè?

daantje Ik zeg dat 't tijd wordt. We eten om vier en de moeder is lastig.

clementine Dat zal met jullie ouwetjes wel nodig zijn.

daantje *een stoel bijshuivend* Pèh! We hebbe nog al wat in te brengen! Niet dat! 'n Diakenie is me 'n bik. Vreten met snauwen - of je 'n bedelaar ben. Vanmorrege koffie as - as 't onderste uit de regenton - en errete zo hard as je eksteroog.

clementine In jouw plaats - hou je mond stil! - zou 'k God danken dat me ouwe dag bezorgd is.

cobus Tja-tja je mag je niet bezondige...

daantje God danke? Née hoor. Me hele leven gevaren - hoeveel reizen wel! - niet te telle - schipbreuk gehad - gebrek gehad -

gevaren van me tiende - èn - twéé zoons op zee verloren. Nee hoor.
Nee hoor. De moeder is 'n krèng. Je zou d'r op d'r smoel slaan...

clementine Nou! Je ben hier niet in de kroeg.

daantje Dat ben 'k net niet. Maar 't gaat je tot hièr zitte. Verlejen week mocht 'k niet uit, omdat 'k met permissie, náást 't bakkie gespoegd had. Zeg u nou zèllef - zou ù met opzet náást 't bakkie spoege? 'n Diakenie is 'n gevangenis. Hebben ze je opgeborgen dan zijn ze je kwijt. 'k Wou da'k met fatsoen door de haaien gevreten was, toen 'k nog voer...

cobus *giechelend* Hè-hè-hè! De haaien lustten jou niet. Je bent te taai, man.

clementine Hou je lippen stil!

cobus Tja, tja.

daantje Pèh! De haaien lústen niet... 'n Karkas slikken ze nog. De ouwe Willem heb 'k voor me ogen in tweeën zien bijten dat 't bloed 'r uit spoot. En die wàs mager.

clementine Is de ouwe Willem door 'n háai opgegeten?

daantje Pèh! Door één? Door zès. Zó as-die overboord sloeg hadden ze 'm te pakken. 't Water zag rood.

clementine Hè, da's vreselijk. En toch zou 'k 't wel is willen meemaken - zo iets.

daantje Pèh! Wille meemake... Wij mòtte...

clementine Heeft-ie nog geschreeuwd?

daantje En hoe!

cobus Tja, je zal niet schreeuwen als je de tande in je bille voelt - hèhèhè!

Buiten klinkt 'n viool. Op de maat der muziek schokt Cobus in z'n stoel.

Tadedade - dadada -

clementine driftig het schetsboek sluitend Daar dan! opstaand

Morgen ben je wat rustiger hoor!

cobus zich uittrekkend Helemaal stijf. danst knip-vingerend met waggelende beentjes

Tadedada - dadada.

daantje bij het raam Psst. Niemand thuis.

tweede toneel

De vorigen. Jelle. Barend.

jelle *voortspelend* Asjeblief!

daantje Niemand thuis!

jelle Ik kom vast eens in de week.

daantje Ze zijn naar de haven.

clementine Daar! *smijt iets het raam uit*

jelle *ophoudend* Dank u wel. *zoekt*

cobus Achter die steen, stommerd.

daantje Néé - meer daar.

clementine Nee, 'k heb 't diè kant uitge-

smeten. Hè, wat 'n ezel. Is-die zo kippig?

cobus Hij heit maar 'n half oog - en met 'n hallef oog zie je niet

veel. Achter je!

jelle Ik zie niks.

daantje Psst! Hé! Barend help is 'n handje!

clementine 'r Moet 'n dubbeltje leggen.

barend *een mand met wrakhout op z'n rug* Geef 't 'm dan in z'n

poten *bonst de mand neer* Hier! *draagt de mand door het kookhok*

jelle Duizendmaal bedankt juffrouw. *loopt spelend door*

cobus Hè-je die kwajongen gehoord?

clementine *tot Barend* Zeg 'ns, grote aap, had je 't tegen mij?

barend *schuw-verlegen* Nee juffrouw. 'k Wist niet dat ù hier was. Ik dacht...

cobus Je mot niet denke - je mot denke om weer zo gauw mogelijk naar zee te gaan - om brood voor je moeder te verdienen.

barend Bemoei je 'r niet mee...

cobus Hoor - tegen mij het-ie praats - en anders staat-ie met z'n bek vol tande - ik ben niet bang - hèhèhè - ik doe niet in me broek as 'k varen mot - hèhèhè.

daantje Kom nou. 't Heit vier geslage.

clementine Morgen tièn uur, Cobus...

daantje Kan niet juffrouw. We motten steentjes krabbe.

cobus Ja, we motte steentjes krabbe.

clementine Wat is dat?

daantje Nou - 't onkruid weghalen op de binnenplaats.

clementine Morgenmiddag dan?

cobus Tja - dan zal 't 's weze. Dag juffrouw. Dag lutjebroek. Hè-hè-hè...

derde toneel

Barend. Clémentine.

clementine *haar hoed vaststekend* Die plaagt je nogal is, hè?

barend *schuw-lachend* Ja juffrouw.

clementine Ben je an 't zoeken geweest aan 't strand? *Hij knikt verlegen.* Veel gevonden?

barend Nee - 't was vannacht eb - en dan - en dan - *stokt*

clementine Ben je nou héús bang, domme jongen, om te varen. *Hij knikt lacherig.* En ze doen 't allemaal...

barend Ja, ze doen 't allemaal.

clementine 'n Man mot niet bang zijn...

barend Nee, dat mot 'n man niet...

clementine Nou dan?

barend Ik blijf liever an wal...

clementine Ik zal je niet dwingen... Hoe oud ben je?

barend Vorige maand afgekeurd voor de dienst.

clementine Afgekeurd? Waarvoor?

barend Ja, voor me - voor me - ja dat weet 'k niet - maar afgekeurd.

clementine *lachend* Nou da's 'n gelukkie - 'n bange soldaat...

barend *kort opvlammend* An wal ben 'k niet bang - laat ze maar opkomme - dan haal 'k ze 'n mes door d'r ribbe!...

clementine Mooi!

barend *weer zakkend in verlegenheid* ...Neem me niet kwalijk,
juffrouw. *zwak getoeter van een stoomboot* ...Da's de ANNA - d'r is
'n dooie an boord.

clementine Wéér 'n dooie...

barend De vlag hing - halfstok.

clementine Dat is de tweede van de week. Eerst de AGATHA
MARIA...

barend Nee, 't was de CHARLOTTE...

clementine O ja! De AGATHA was de vórige week. En is 't al bekend
wiè... *Hij knikt ontkennend.* Ben je dan niet nieuwsgierig?

barend Och - je went 'r an - en van ons is 'r niemand op - *verlegen-*
triestig vader kàn niet - Jozef kàn niet - Hendrik kàn niet - die -
dat weet u wel - en - en - Geert - nou die zit nog altijd in de kast...

clementine Ja - diè heeft wat 'n schánde over jullie gebracht.

barend Schande... schande...

clementine Wanneer komt-ie vrij?

barend Weten we niet...

clementine Weet je dat niet?

barend Nee. Zes maanden hebben z'm gegeven - zès maanden -
maar de voorarrest ging d'r af - en hoe lang die duurde weten we
niet.

vierde toneel

De vorigen. Kniertje.

kniertje *door het raam* Dag juffrouw.

clementine Daààg!

kniertje Hoe kommen de kippen nou los? Kijk de haan nou toch is!

Ga je weg sallemander! Kischt! Vort! Jo! Jo!...

barend Laat ze maar lopen. Ze gaan al vanzelf.

kniertje Da's 'n geduvel zonder end, juffrouw! Toe steek je pote nou is uit! Motte we weer mot met Arie krijgen?

barend Dan zàlle we mot krijgen. *onverschillig af, jaagt buiten de kippen op*

kniertje Dan zàlle we... Zo'n lam stuk jongen mot nog geboren worde... - Gaat u al weg?

clementine Ja. 'k Ben nieuwsgierig wat 'r met de ANNA gebeurd is.

kniertje Ja - ik was ook al op weg - maar 't kon nog zo lang duren - en 'k heb me buik vol van dat wachten op de pier - och och as de pier is vertellen kon... Is u al klaar met 't portretteren van me broer?

clementine Morgen. Ik wil Barend ook wel is tekenen zoals-ie daarnet binnenkwam met 'n mand hout op z'n schouders.

kniertje Barend? Nou, mijn goed.

clementine Die schijnt hier niet erg vertroeteld te worden.

kniertje *verveeld* Nee maar, d`at moet 'r nog bijkommen!

Vertroeteld! Hoe eer 'k 'm kwijt ben hoe liever! *door het raam*

Jaag ze dan op! Kischt!

barend De haan wordt bang van al dat schreeuwen.

kniertje Dan slacht-ie jou wat!² Kischt!

clementine Hahaha! Hahaha! Nou die zit lekker op Ari z'n dak.

vijfde toneel

De vorigen. Jo.

jo *door linkse deur - bruin voorschoot - rooi-ijzers aan de zwarte handen* Dàg juffrouw.

kniertje *nijdig* De kippen zijn los! De haan zit op Ari z'n dak.

jo Hahaha! Dáar zal-ie toch geen eieren leggen.

kniertje Hoor nou! En nou wéet ze dat 't laatst op vechten af is geweest omdat ze in z'n aardappelveld liepen!

jo 'k Heb ze zèlf losgelaten, ouwe brombeer - Truus het gister geroid.

kniertje Nou zeg 't dan dadelijk.

jo Nee maar, wat doe 'k nou ànders? O, juffrouw - die wordt alleen mèn's as ze brommen kan.

's Nachts in d'r slaap bromt ze nòg hardop. Vannacht het ze in d'r droom gevlóékt! Hahaha! Ga je gang maar hoor, je màg! Snauw jij maar! Je ben toch 'n goeie ouwe. *tot Barend die binnenkomt* Ach stumper! Zit de haan op 't dák? En wil-ie 'r nou niet afkomme?

barend Nou - schei uit!

jo Wedden dat as jij met de kippies vrijt - de haan jaloers wordt en vanzelf naar benee tippelt? Kijk 's! Hij ziet 'r wit van!

clementine Nou, nou!

jo Hij mot bakker worde, wat tante? En dan met zijn blóte voetjes in 't roggemeel!

barend Jullie kunnen allemaal!... *driftig af, links*

jo *nasarrend* Stakker!...

clementine Nou - plaag zo niet... Ben je an 't rooien?

jo Tja van vanmorge vier uur af. Niks gedaan tante - allemaal rot en kriel.

kniertje 'n Arm mens wordt wèl bezocht - regen en regen - de boel moet rotten - en zo ga je de winter in - de harde winter - ach, ach, ach.

jo Hè, wat zanik je nou weer. Toe làch nou is. Ben ik zo hangerig?

Geert kan elk ogenblik terug kommen en dan...

kniertje Geert - nou en dan?

jo En dan? Dan - dan - Dan niks! Kom wees vrolijk. Met grommen en kniezen win je geen aardappel meer. Ja, zo mot 'k nou de héle dag prate!... 'k Heb 'n konijn gevangen, o zo!

clementine Gesprenkeld?

jo En netjes. Die schooier wou van ons armoedje meevrete. Maar we láte ons begappe! Net dat ik an 't rooien ben, zegt de sprenkel: knàp en 'n vette hoor - veertig cente minstens!

clementine Da's leuk. Nou - ik ga.

zesde toneel

Kniertje. Jo. Clémentine. Bos.

bos Hallo! Blijf je hier helemaal logeren. Mag 'k 'r in komme?

kniertje *vriendelijk* Natuurlijk, meneer. Asjeblief, meneer.

bos 'k Heb vuile voetjes, kinderen.

kniertje *lief* Hindert niks, meneer. Droog zand is geen ongeluk -
gaat u zitten.

bos Daar zal 'k nièt nee op zeggen. Ja, Knier, we worden 'n daggie
ouwer, meid. Dag nichie.

jo Dag meneer. U ziet... *wijst lachend haar handen*

bos Mot je naar bal?

jo *knikt uitdagend* De schotse drij en de horrelepiep, nou!

bos Jij bent 'n brutaal zwartogie. *tot Clémentine* Nou? Laat 's kijken.

clementine *kribbig* Née. Daar heb-u toch geen verstand van.

bos O. Dank u. Breng 'n dochter groot, leer d'r tekenen, maar je
neus 'r buiten. Kom! Doe nou niet kinderachtig!

clementine *verwend-kribbig* Née. As 't af is.

bos Eén ogenblikkie.

clementine Hé, pa, zanik nou niet zo. Dat gezeur!...

bos Alweer een standje te pakken!

zevende toneel

De vorigen. Barend.

barend *verlegen* Dag, meneer.

bos Ah. Barendje - je komt alsof je geròepen was.

barend *lacherig-verwonderd* Ikke?

bos We hebben je nodig, ventje.

barend Goed meneer.

bos Drommels, 't begint hier al wat te groeien.

barend Ja meneer.

bos Je wordt 'n héle kerel. - Hoe lang loop je nou al zonder werk?

barend *schuw* Drie verreljaar³...

kniertje Dat liegt-ie - meer dan 'n jaar...

barend Niewaar.

jo Wel waar! Reken maar op... November... december...

bos Goed, goed, kinderen. Geen kwestietjes. 't Leven is zo kort...

Nou, Barendje - heb je lust in de 47?... Wat?...

barend *angstig* De 47...

bos De OP HOOP VAN ZEGEN...

clementine Wil u de OP HOOP VAN ZEGEN tòch...

bos *scherp* Hou je 'r buiten! Hou je 'r buiten, zeg ik!

clementine En vanmorgen nog...

bos *driftig* Clémentine!

clementine Maar pa...

bos *heftig met de voet stampend* Wil je asjeblief vooruit gaan?
clementine *schouderophalend* Hè, wat flauw om kwaad te worden -
hè, wat klein - Bonjour!
kniertje Dag juffrouw...

achtste toneel

Kniertje. Jo. Barend. Bos.

bos *glimlachend* Precies d'r mama. Wat 'n katje, hè? Ja - bij tijden moet je 'n duivel zijn, hahaha! anders zouen m'n vrouw en m'n dochter de rederij waarnemen - en ik in de keuken de aardappels schillen, hahaha! Ofschoon ik dat ook wel gedaan heb in me jonge jaren.

kniertje Of 'k me dat herinner...

bos Aardappels met 'n verse haring. *smakt met de lippen* Maar dat is voorbij. Met 'n vloot van acht loggers staat je kop naar andere - *glimlachend* al zie 'k nog graag zo'n paar zwarte ogies, brutaaltje! Mag 'k toch wel zeggen? Ongevaarlijk - tijd gehad!

kniertje Gaat uw gang maar...

bos En ons vrindje?

kniertje Doe dan je bek open!

barend Ik wou liever...

kniertje *nijdig* Liever... lièver!

jo Hè - wat 'n mispunt!...

bos Kinderen! Geen ruzietjes!... Jong, je mot 't zelf weten. De OP HOOP VAN ZEGEN heeft 't vorige jaar op de haringvangst in een teelt van vier reizen⁴ 'n besomming van veertien duizend gulden gemaakt - de equipage is compleet - Hengst is schipper - de matrozen zijn 'r op één na... de jongste, de reepschieter, de

afhouer - alles voorzien - nou dacht de schipper an jou als oudste - driekwart⁵, jong.

barend *zenuwachtig-aarzelend* Nee - nee, meneer...

kniertje O. Zo'n koppig kreng! 'k Kan 'm niet naar boord ranselen...

jo Als ik 'n man was...

bos Ja maar dat ben jij nou niet - jij bent 'n knappe meid - Zulke matroosjes kenne wij niet gebruiken. - En waarom wil jij niet, vadertje? Bang voor zeeziekte? Je hebt toch al 'n teelt meegemaakt als afhouer en als middeljongen...

kniertje En als speeljongen meneer!...

jo Hij slentert en schooiert liever - Uh, wat 'n pietermannetje!...

bos Je doet èrg dom, jong. Met je grootvader heb 'k zelf gevaren - ja, toen had 'k ook liever bij moeders pappot gezeten, dan prikken levend houden met handen als klompies ijs - en liever in 'n verse boterham gehapt dan prikkenkoppen afgebeten⁶... En je vader...

barend *hees* Me vader is verzopen - en me broer Jozef - en me broer Hendrik - Nee - ik vertrap 't!...

bos *opstaand, vrindelijk* Ja - as die er zo over denkt, is 't beter 'm niet te dwingen, moeder Kniertje. Dat kan 'k meevoelen. Mijn vader is ook niet op z'n bed gestorven - maar as je zo doorredeneert, dan leit de hele visserij op 'r gat - of we mosten met een simmetje⁷ uitgaan op baars en blik en palinkies...

kniertje 't Is om te...

bos Lauw! Lauw! Met geweld vang je nog geen katterige haring...

jo *lachend* Hè! Die zou ik wel is willen zien, hahaha!

bos Dat gelooft ze niet! Wij weten béter, wat Knier?

kniertje Ach - ik vin 't niet om te gekken, meneer! Die beroerde kwajongen praat 'r van alsof ik me man - en die goede Jozef - en - en - vergeten ben - maar dat ben ik niet - dat - *eindigt in zacht snikken*

jo Mal mens! Toe! Tantetje-lief! - Lammeling! Draak! Stuk chagrijn! bos Niet huilen, Knier!... Met huilen maak je de dooien niet levend...

kniertje Nee, meneer - dat weet 'k ook wel, meneer. Maar de volgende maand wordt 't al twaalf jaar dat de CLÉMENTINE op de Doggersbank is gebleven...

bos Ja, 't was de CLÉMENTINE - in '88.

kniertje November acht-en-tachtig... Toen was hij zeven. Wou zo'n aap daar nu méer van weten dan ik?

barend *nerveus* Dat heb 'k niet gezegd. 'k Ken me vader helemaal niet - en me broers niet... Maar - maar -

kniertje Nou dan?

barend 'k Wil 'n ander vak. Niet op zee - néé...

kniertje 'n Ander vak? Kan je wat anders? Nog niet lezen en schrijven...

barend Is dat mijn schuld?

kniertje Nee, de mijne. Drie jaar heb 'k ondersteuning gehad - 't eerste jaar *f* 3,-

- 't tweede *f* 2,25 - 't derde 'n daalder - maar de andere negen kon 'k rondscharrelen...

bos Vergeet je mij nou helemaal?

kniertje Ach nee meneer en daar blijf ik u dankbaar voor, meneer.

Want as 'k bij u en bij de pastoor niet had kunne werke of nou en

dan is 'n warm kliekje halen - dan - En dat verwijt die snotneus me nog!...

barend Ik verwijt niks... Ik... ik...

jo Kom uit je wóorden! Meneer zoekt 'n plaatsie om van z'n duiten te leven.

barend Jij kan!... Ik wil alles - zandgraven - helmenplanten - inzouten - ik wil metselaar worde of timmerman - of loopjongen.

jo ...Of burgemeester of veldwachter! En 's nachts in 't dònker lope - om de dieffies te pakken... O! o! Wat 'n stùk van 'n man!...

bos Brutaaltje!

barend An jou heb ik maling!... Heb 'k 'n woord geklaagd toen laatst de pekel 't vlees van me handen vrat, toen ik niet slapen kon van de pijn?

kniertje Metselaar wòrde... Die jongen is gek!... Timmerman worde... Hoe dikwels krijgt 'n metselaar 'n ongeluk? Elk vak heeft wat anders...

bos Ja, Barendje - 't is wel onnozel. Risico van de arbeid, jongetje. Denk is an de mijnwerkers, de machinisten, de stokers - Hoeveel keer klim ik niet langs 'n valreep? Hoeveel keer roei ik niet naar 'n logger? Kuren, ventje. Daar moet je niet an toegeven.

kniertje En we hébben geèn keus meneer. God weet hoe de winter zal zijn - al de aardappels zijn op 't land verrot...

bos Ja - da's in de hele streek - Nou, joggie?

barend Nee, nee meneer.

kniertje As je dan maar 't huis uitrukt - opvreter!

barend Goed, moeder.

kniertje Mars! 'k Zou 'm... *dreigt*
bos Kom, kom. 'n *stilte*
Barend loopt schuw heen.

negende toneel

Kniertje. Jo. Bos.

jo Als ik zo'n zoon had...

bos Maak jij nou maar eerst dat je 'n vrijer krijgt...

jo *glunderend* Nou maar die hèb 'k hoor!...

Als ik zo'n zoon had, sloeg 'k 'm links en rechts! Bah! 'n Bàngeman! 'n Zeeman weet niet beter of vroeg of laat... Daar denkt-ie niet over... Als Geert zo was weet ik wel dat...

bos Geert...

jo Die staat de duvel - Verbeeld je tante - Géért... Nou, ik ga afrooien. Dag meneer.

bos Zeg, zwartogie - lach jij nou altijd?

jo *schaterend* Nee, 'k zal huilen! Daàààg. *terug in de deuropening*

Tante - praat 's over Geert.

tiende toneel

Kniertje. Bos.

bos Geert - is dat je zoon, die...

kniertje Ja, meneer.

bos Zès maanden?

kniertje Ja meneer -

bos Insubordinatie?

kniertje Z'n handen niet thuis gehouen...

bos Stomme bliksem!

kniertje Ik denk dat ze 'm gesard hebbe...

bos Dà's larie! Sarren doen ze niet bij de marine. 'n Mooie boel! 't Gezag zou voor de haaien zijn, as 'n matroos maar opstoppers had te verkopen as 'm iets niet beviel.

kniertje Da's wel waar meneer, maar...

bos En is zij op die... op die deugniet verkikkerd?

kniertje Z'is dol met 'm. Nou en dat mag.

't Is 'n knappe jongen - net z'n vader - en sterk. - Daar hangt z'n portret - toen droeg-ie nog z'n uniform - eerste klasse - nou is-ie...

bos Gedegradeerd?

kniertje Nee - weggejaagd - as-ie vrij komt... De braniekraag stond 'm zo lief - tweemaal in Indië geweest - 't is toch wel hard - en as-ie nou de volgende week - of over veertien dagen - of misschien wel morgen - terug komt, heb 'k 'm ook op mijn dak - ofschoon -

nee - dat mot 'k van hem zeggen - hij zal 'r geen gras over laten
groeien - want zo'n reus vindt natuurlijk overal 'n schipper...

bos Lauw! 'n lekker dier...

kniertje Nou meneer, as jongen is-ie al op de geepreis geweest.

bos 'k Zal je één ding zeggen, Knier - liever neem ik 'm niet -
ontevreden rakkers zijn 'r tegenwoordig genoeg - en wat van de
marine komt - verdomd 't is wáar - dat is róod op de graat - en
rooien mot ik niet hebben. Heb ik gelijk?

kniertje Zeker meneer. Maar mijn jongen...

bos Jawel... Lauw! Jacob - de kromme Jacob, die heit de schipper
ook aan de dijk motten zetten. Die was, gotbetert as matroos met
12 lijnen ontevreden - die dacht dat 'k met de besomming knoeide -
Ja - ja. Krankzinnig. Bezopen. Nou probeert-ie 't in Maassluis. Bij
ons geen fratsen.

kniertje Mag 'k 'm dan na de schipper sturen - of direk na 't
kantoor van de waterschout?

bos Maar je zègt 'm, Knier.

kniertje Ja meneer.

bos Komt-ie bijtijds dan kan-ie nog op de HOOP VAN ZEGEN. Net van
de helling af.

De proviand en de vaten worden 'r in gebracht - en terug met 'n
vòlle lading - dat weet je.

kniertje *blij* Ja meneer.

bos Nou - ajuus. *buiten stemgemompel* Wat is dat?

kniertje Mensen die van de haven terugkeren - de ANNA het 'n
dooie.

bos De stoomtrawler van Pieterse? Sjongen. Wie is 't?
kniertje 'k Weet 't niet. 'k Ga effen horen.

elfde toneel

Geert. Barend.

Het toneel blijft ledig. Buiten gemompel. Verschillende pratende vissers gaan het raam voorbij. Een kerkklokje luidt. Geert sluipt de linkse deur binnen, smijt 'n pakje in 'n rode zakdoek neer, kijkt schuw in de bedsteden, in het kookhok, loert door het raam. Dan, grommend, plompt hij bij de tafel, de hand onder het hoofd, staat wrokkend op, neemt uit een achterkast het brood, snijdt zich een homp, loopt kauwend naar de stoel terug, laat de homp grimmig vallen, staart voor zich uit. Het kerkklokgelui houdt op.

barend *uit kookhok* Wie?... Geért!...

geert Ja - ik ben 't... Nou, je mag me wel 'n poot geven.

barend *druk zijn hand schuddend* Heb je - heb je moeder al...

geert Nee. Waar is ze...

barend Moeder die... die...

geert Wat sta je me nou bezopen an te kijken!

barend Je - je... Ben je - ziek geweest?

geert Ziek? Ik wor niet ziek.

barend Je ziet zo - zo wit...

geert Zeg maar bedonderd. Geef 't spiegeltje is an - Nou?

Verdomme! Wat 'n smóél! smijt 't spiegeltje woest neer

barend Heb je 't beroerd gehad in de - kast?

geert Nee, lèkker! - Wat 'n vraag! - Je krijgt 'r biefstuk te vrete. Is d'r klare in huis?

barend Nee.

geert Haal dan wat - as 'k geen druppie krijg - sla 'k zo tegen de vlakke.

barend Ik heb geen cente...

geert Ik wel. *peurt in z'n zak, smijt 'n handvol op tafel* Verdiend - in de kast. Daar!...

barend Bij de rooie om 't hoekie?

geert Kan me niet - as je maar opschiet. *hem naroevend* - Is moeder gezond? - En Jo??

barend Die is an 't rooien...

geert Hebben ze de pest an me?

barend Waarom?

geert Omdat 'k... Kijk toch niet zo bezopen jongen...

barend 'k Mot nog an je - hoe zal 'k 't zeggen - an je ráar gezicht wennen...

geert Raàr gezicht... Nùl ik hou 'n bokkie⁸... Hadden ze de duvel in? ... Nou?...

barend Dat weet ik niet...

geert Verrek - jij weet niks. *een zwijgen* - *Barend slipt weg.*

twaaalfde toneel

Jo. Geert.

jo met het gesprenkelde konijn in de hand

...Jezis!... laat het dier vallen ...Géért!... vliegt op hem toe, slaat de armen om z'n hals, barst in zenuwsnikken los

geert dof Schei nou uit! Dat verdomde geblèr - schei uit! haar armen loswringend ...Nou dan! 'k Kan zo veel leven niet an me kop hebbe...

jo ...Zo veel leven?...

geert grommend Dat snap je natuurlijk niet... Zes maanden alleen - alleen met je eigen vuil - in 'n cel... Laat 't gordijn wat zakke - 't is hier 'n zon om dol te worden.

jo God... Geert...

geert Toe dan!... Da's beter.

jo Is je baard weg?

geert Me baard beviel ze niet... Die wou 't Rijk hebbe... Lelijk geworden, he? 'k Zie 'r belazerd uit, wat?

jo aarzelend lachend Nee Geert. Je zou helemaal niet zegge... snikt opnieuw zachtjes

geert Wel verdomd! Heb je niks anders te vertellen?

Zij lacht nerveus. Hij wijst op z'n slapen.

geert Grijs geworden, hè?

jo Nee, Geert.

geert Je liegt. *op de spiegel doelend* 'k Heb 't zelf gezien - De
schooiers om 'n zéeman op te sluiten in 'n hok waar je niet lopen
kan, waar je niet spreken kan, waar je - *slaat woest met de vuist*
op de tafel Verdomd!...

dertiende toneel

De vorigen. Barend.

barend Hier is de jenever.

jo ...De jenever...

barend Voor Geert...

geert Bemoei je 'r niet mee... Is 'r geen glas? - La-maar! *slikt driftig*
...Zo. Hoe laat is 't?

barend Half vijf...

jo Heb je brood genomen? Had je honger?

geert Ja. Nee. 'k Weet 't zelf niet. *zet de fles weer aan z'n mond*

jo Toe Geert - niemeer... Je kan 'r niet tegen.

geert Niemeer? Torn! *slikt* Da's de beste manier om je maag te
looien! Nog geen vaam! Kijk maar niet zo benauwd, meid - 'k zal
me niet bezuipe! Bah! 't Stinkt. Is 'r proviand an boord?

jo Kijk's - 'n vette, hé? Zèlf gesprenkeld. *raapt 't konijn op* Nog
geen 10 minuten dood.

geert Goed voor mòrgen. - Hier ga jij is wat inslaan - wat ham en
wat vlees...

barend Vleès, Geert?

jo Nee - da's overdaad. - As je dan vlees wil kope, bewaar dan de
centen tot zondag.

geert Zondag. - Heb jij zès maande niks anders gevrete dan rats,
gort en paàrdebonen? 'k Ben te slap om 'n poot te verzette - Leg

niet te dondere - Schiet op jij! En - en 'n brok kaas. 'k Heb lust om me een koliek te eten! Zou 'k nog 'n druppie? *Barend af*
jo Hè néé Geert.

geert Goed géen druppie. Is 'r tabak?

jo Hè, 'k zal 'ns kijken. - Ja, d'r is nog sjek - in de pot.

geert Mooi zo. Pràchtig. Is dat me ouwe pijp?

jo Hè-'k voor je bewaard.

geert Geef me 'n vlammetje. - Met wie heb je gescharreld - terwijl ik zàt...

jo *vrolijk* Met oom Cobus!

geert Jullie zijn allemaal tuig. *stopt, rookt* In geen zes maanden de smaak in me bek gehad. Dat is geen tabak... *damp*t ...lijkt wel hooi! Bah! De klare stinkt en de pijp stinkt.

jo Eet dan eerst...

geert *de pijp neerlegend* Slaap jij nog altijd naast tante?

jo En naast de varkens. We hebben biggen.

geert En mot ik weer naar 't zolder?

jo Daar leg-ie warm, vent.

veertiende toneel

De vorigen. Kniertje.

kniertje *buiten* Waarom is 't gordijn neer?

jo *haar vinger op de mond* Sst! gaat voor Geert staan

kniertje *binnen* Wat voer je uit? - Wat is 'r met de spiegel gebeurd?

- Wie zit...

geert *opstaand* Dag ouwetje...

kniertje *schrikkend* God-alle machtig!

geert Nee - ik - Geert...

kniertje *neerzittend* O, o, daar krijg 'k 'n hartklopping van...

geert Hahaha!... Die 's verdomd goed!... *wil haar pakken*

kniertje Nee - nee - strakkies...

geert *driftig* Strakkies? Waarom stràkkies?

kniertje *angstig-verwijtend* Je hebt me zo'n boel plezier gedaan...

jo Stil nou maar...

geert Ben je van plan te gaan verwijten?

'k Heb genoeg an me kop gehad.

En anders...

kniertje Anders...

geert ...Pak 'k me boeltje!...

kniertje Da's z'n thuiskomst.

geert Wou je da'k op 't zondaarsbankie ging zitten? Dànk jou.

kniertje *angstig - op schreien af* Al die tijd het 't dorp 'r schande van gesproke... Je kon geen boodschap doen of...

geert *nors* Wie wat van me te zegge heeft - mot 't doen, waar ik bij ben. 'k Ben geen dief en geen inbreker.

kniertje *Née* - maar je hebt je hand opgeheven tegen je meerdere.

geert *woest* 'k Had 'm z'n strot motten dichtknijpen.

kniertje Jongen, jongen - je maakt ons allemaal ongelukkig. *begint te snikken*

geert *plomp stappend* Nummer twee... As 'n beest behandeld en hier gebliksem op de koop toe. *grijpt z'n pakje* 'k Ben in geen bui om - om jou... *bij de deur - aarzelt - smijt 't pakje neer* Nou. *zachter* Huil niet moeder. 'k Zou zelf wel... Verdomd!

jo Toe - tantetjelief...

kniertje Je vader leit ergens in de zee - nooit zou-ie je meer angekeken hebben - nooit...
En die het ook wat te verduren gehad.

geert 'k Ben blij da'k anders ben - niet zo onderworpen. 'n Hele eer om je te láten trappen. Ik heb geen vissenbloed... Nou dan? Houèn we regen?

kniertje *hem omhelzend* As je maar tot inkeer komt...

geert Tot inkeer - Morgen zou 'k 'm weer de tanden uit z'n bek slaan.

kniertje Wat is 'r dan voorgevallen?

jo Hè ja - vertel ons is alles - ga nou is rustig zitten.

geert 'k Heb lang genoeg gezéten... La-me maar lopen. *de pijp weer opstekend* Bah!

jo Rook dan niet, ezel!

geert Nou wil 'k! - Zonder jón zou 't niet gebeurd zijn...

jo Nee - diè is goed.

geert Goed... 'k Had je toch voor 'm gewaarschouwd...

jo Voor wie? Wat klets je nou?

geert Voor die ploert... Weet je nog dat je met 'm gedanst heb in de herberg van de rooie?

jo Gedanst?... Ik?...

geert ...De avond vóór we uitzeilden.

jo Met die schele kwartiermeester? - As 'k 'r 'n woord van begrijp...

En je wou 't zelf...

geert Kan je nee zeggen, as 'n supérieur - An boord had-ie smoesjes, hoorde 'k 'm de schipper vertelle dat-ie...

jo Nou wat!

geert Dat-ie. - Dondert niet... Hij sprak van je asof je de eerste de beste matrozenhoer was.

jo Ik! Zo'n gemene vent.

geert Toen die in de kuil kwam na de hondenwacht heb 'k 'm met 'n korvijngel op z'n smoel getimmerd - vijf minuten later zat 'k in de boeien - zes dagen d'r in gebleven - de provoost⁹ was vòl - toen veertien dagen provoost - zes maanden cel - met verbod om in de eerste tien jaar bij de kòninklijke Marine te dienen. Dat verbod is goddome nog 't ergste... je zou je twee handen laten kappen om 'r weer bij te komen, wéer genegerd te worden, weer uitgevloekt als 'n schooier, wéer geregeerd als 'n slaaf...

kniertje Geert, Geert... Zeg niet zulke dingen. 'r Staat geschreven...

geert *grimmig* Geschreven? Stònd 'r maar wat geschreven voor òns.
kniertje Schaam je...

jo Heeft-ie dan geen gelijk?

kniertje As-ie fatsoenlijk was gegaan naar de commandant...

geert Je had matroos motte worden moeder! Fatsoenlijk? Ze waren blij dat ze me knippen en sjezen konden! Toen 'k in de provoost zat, vonden ze krànten in me bullen, die ik niet lezen mocht - en boekies, die 'k niet lezen mocht - dat dee de deur dicht... Anders hadden ze me derde klasse gemaakt...

kniertje Kranten, die je niet lezen mocht?... En waarom las je ze dan?...

geert Waarom? Goeie sul!... als 'k jouw onderworpen gezicht zie - kan ik waarachtig niet zeggen wáarom. Waarom deserteren ze - waarom heeft nog geen twee weken vóór dat met mijn gebeurde, Piet de stoker twee van z'n vingers afgekapt? Enkel om de lol! Moedwil! 'k Kan 't jullie niet kwalijk nemen - jullie wist niet beter en ik von 't pakkie mooi - maar nou 'k hersens in me kop heb, zou 'k elkeen wel willen waarschuwen - 'n kind, 'n kwajongen, die zich voor veertien jaar verbindt om te moorden...

kniertje Om te moorden? Jongen, zeg toch niet zulke vreselijke dingen - je ben nog wat opgewonden...

geert Opgewonden? Nee... helemaal niet - eerder kapot. In Atjeh heb 'k meegevochten - 'n arme verdommeling met m'n bajonet in z'n donder gestoken dat z'n bloed in me ogen spoot. Daarvoor kreeg 'k de Atjeh-medaille. Die kan je nog vinden in me pakkie.
Geef is op!

Jo raapt het pakje op. Barend komt binnen, kijkt toe.

geert Waar zit dat ding? *smijt het uit het raam* Vort! 't Heeft lang genoeg op me borst geklungeld!

kniertje Geert! Geert! Wie heeft je zo gemaakt! 'k Herken je niet meer...

geert Wie? Wie hebben 'n stomme kwajongen, die geen tien kon tellen voor véértien jaar geronseld? Wie hebben 'm gedrild en gefokt voor 'n hondenleven? Wie hebben 'm in de boeien geslagen toen-ie voor z'n mèid optrad? De boeien - je had eens motten kommen kijken - hoe 'k 'r in zat te kreunen as 'n béést - met 'n ander beest in me buurt die ook met ijzers an z'n poten liep, omdat-ie 'n brutaal woord had gezegd tegen de officier-van-de-wacht. Zes dagen met die verdomde kettingen an je klauwen - en geen kracht om ze te breken - zes dagen minder dan 'n dier - enkel vrij om gelucht te worden en te lopen naar 't galjoen¹⁰...

jo Praat 'r nou niet verder over... Je ben nog zo moe...

geert ...Toen de provoost!... Dat stinkende, donkere hok waar je varkenskot 'n paleis bij is - 'n hok zonder raam, zonder licht, 'n hok, waar je niet staan kan, niet leggen kan - 'n hok waar ze je water en brood toesmijten.

Hier hond - vréét! D'r was storm in die dagen - twee sloepen werden stukgeslagen - je dacht dat je naar de kelder ging - dat je geen kip meer zou terugzien - jou niet en jou niet en jou niet - naar de kelder in zo'n stinkend donker hol - zonder aanspraak - zonder de poot van 'n kameraad... Nee laat me uitpraten. 't Lucht me. 't Zit me tot hier. Uit de provoost kwam 'k voor de krijgsraad.

Daar heb je wat in te brengen! Smoel houen. Opzitten. Antwoord geven. Je bek weer houen. Gouwe epauletten die oordelen motten over 't tuig, dat God op de wereld geschòpt heeft om te dienen, te salueren, te...

kniertje ...Jongen - jongen...

geert Zes maanden... zes maanden om me te beteren, te beteren bij vreten dat je niet slikken kon - roggemik, gortsoep, rats... drie maanden zakkies geplakt en as 'k kans zag van honger de zure, rotte stijfsel gevreten - drie maanden erwten gezocht - èn - nou zal je me niet geloven - 'k zal nooit geen zee meer zien as 'k 'n woord lieg - 's avonds, boven 't gaslicht, kookte 'k in me vuilwateremmer de erwten die 'k gappen kon. Dan werd 't hengsel heet, kon je 't niet meer vasthouden, vrat je ze - half-gaar - had je 'n vòlle maag... Dat om je te beteren, bij ons, om je te beteren as je 'n schoft geranseld heb die je meid - 'n hoer noemde en as je kranten leest, die je niet lezen màg..

kniertje Dat vind ik nou wèl onrechtvaardig...

geert Onrechtvaardig? Hoe dèrf je 't zeggen! Vers van de zee - in 'n cel - geen wind en geen water en geen lucht - 'n raampje met tralies in de hóogte zo groot as 'n patrijspoot - en de stank van je eigen vuil in de emmer - dan die nachten - de verdomde nachten as je niet slapen kon - de nachten dat je opsprong en stapte as 'n krankzinnige heen en weer - heen en weer - afgestapeld drie stappen - de nachten dat je maar zat te bidden om niet, niet - dol te worden - en alles vervloekte, alles, àlles!... *laat het hoofd in de handen zakken*

jo na een lange stilte op hem toegaand, slaat de handen om hem heen. Kniertje huilt, Barend staat suf ..Geert!...

geert Nou! laten we niet... uh... uh... Geef is een vlammetje. rookt Nou, moeder... *gaat op 't raam toe, haalt het raamgordijn op* De haan zit waarachtig op 't dak!... Wil je gelove dat 'k zo dadelijk wel zou kunne uitzeile... Twee dage zee, zée, zée, en 'k ben weer de ouwe, wat?... waarom loopt Truus zo te huilen?... Truus!

kniertje Ssst!... Niet anroep! De ANNA is net binnengelopen zònder d'r man...

Enige zachtpratende bedrukte vrouwen gaan het raam voorbij.

kniertje ...Stakker... Zes kinderen...

geert ...Is Ari?...

Zij knikt.

geert...Da's verdomd... *laat somber-denkend 't raamgordijn zakken*

tweede bedrijf

zelfde toneel als voren

eerste toneel

Jo. Simon. Marietje.

jo bij de tafel ...Hè!

marietje Dàààg!... Ze zijn er nog niet...

simon Nee, ze zijn 'r nog niet.

jo Ga je alweer vort?

simon Da's te zegge...

marietje Jezzes vader, blijf nou zolang.

simon Jawel - ik zal niet van de deur af... ik mot...

marietje Je mot niks... Toe nou...

*simon Wel sallemanders, ben 'k 'n kind? - 'k mot - 'k mot... *domp af**

tweede toneel

Jo. Marietje. Kniertje.

marietje Doe daar nou wat tegen... Dat begint al 's morgens vroeg.
jo Is-die weer zo èrg?...

marietje Je had 'm eergister motten zien - 't halve dorp achter 'm.

Ja. Toen moeder nog leefde, dorst-ie niet. Die sloeg 'm vierkant op z'n gezicht, as-die naar jenever stonk. Maar laat ik dat is proberen.

jo *schaterend* Je zegt dat asof je... nou zeg!... Mèes most je horen!

marietje Mees heb 'k nog nòoit zien drinken. En vader vroeger

zèlden, hoor. Met moeder d'r dood begon 't - Enfijn - ik kan geen

kurk in z'n mond stoppen - en ik kan 'm niet an 'n touwtje

vasthouen. *kijkt door de deur* Natuurlijk vort - bij de rooie. Akelige dronkelap... Zeg hoe oud is Kniertje vandaag geworden?

jo Een en zestig. Kras voor d'r leeftijd, hè? -

Kom nou is hier zitten - En vertel nou is -

vrolijk wannèer ga je trouwen?...

marietje Dat hangt van de reis af - Zie je, we wouen wel dalijk.

Want-è... Want-è... Nou - je begrijpt me wel... Maar éerst most hij

z'n papiere late komme - veertien dagen voorhangen - dan zit hij al

lang en breed op zee. Nou vijf weekies. Vijf weekies gaan gauw

genoeg voorbij.

jo *blij-geheimzinnig* Wij trouwen in december.

marietje Da's zowat gelijk... Ben je óók...? Nou? - Nou? - Hè, 'k heb jou toch ook àlles gezeid...

Jo haalt de schouders op en lacht.

kniertje ...Ze làcht alweer. Dag Marietje.

marietje *haar zoenend* Nog honderd jaren...

kniertje *haar mand uitpakkend* Gòd zal me bewaren! Honderd jaar!

Daar heb ik geen centen voor. *een toet openend* Kom hier, dan krijg je wat. Je mag 'r eentje proeven - jij ook - zeemoppen - nee, geen twee - jij, met je lange grijpvingers. Voor elk van de jongens - 'n pakkie sjek - en sigaren. En weet je wat Barend meekrijgt, nou die zich zo flink gehouden heeft - kijk is...

jo Nou - dat zou 'k Geert geven...

kniertje Nee. Ik vin 't zó aardig in die jongen, dat-ie de knoop doorgehakt heeft, da'k 'm 'n pleziertje wil doen. Voor wat hoort wat...

marietje Heb u die gekócht?...

kniertje Ja, ik zal kópen! Dat zijn oorijzers¹¹ - 'k weet niet hoe oud. Me man droeg ze thuis en op zondag.

marietje D'r staan schepies op, - en masten - en zeiltjes... 'k wou dat ik ze had voor 'n broche...

jo Waarom mot de grutter ze hebbe? 'k Zou toch menen dat as de oudste...

kniertje Nou niemeer schelden voor grutter. Da's niet goed.

marietje 't Het heel wat voeten in de aarde gehad voor-ie tekende, hè?

kniertje Jawel. Jawel. Maar met z'n broer sámen wóú-ie wel - en neem nou alle harten bij je eigen - 'n jongen, die niet sterk is - nee niet zo heel sterk - want voor de dienst is-ie afgekeurd - en 'n jongen, die veel geweten heeft van z'n vader en van Jozef...

jo Dàt kan 'k nou niet uitstaan. Eerst 'm uitvloeken en uitschelden en nou - botertje tot an de boom...

kniertje Ook goed. Laat 'm geweest zijn wat-ie wil. Maar over 'n uur ben 'k 'm kwijt - over 'n uur - je mot nooit kwaad van mekaar gaan. 'n Zoet-slokkie, Marietje? We hebben verse ijzerkoekies en pitmoppen. Allemaal ingeslagen voor me jaardag - Ja 'k had motte weten dat vàndaag... Zet de boel maar klaar, Jo - Saart komt direkt - en de jongens magge toch ook wel 'n slokkie hebben.

derde toneel

De vorigen. Cobus. Daantje.

cobus *door 't raam* Jonge meisjes - enne 'n glaasje anijs... We komme net bijtijs.

kniertje Cobus - smijt buiten je pruim weg.

cobus Ik zou je danken. *bergt z'n pruim in z'n rode zakdoek* - Nou - nou-è - je weet wel wat 'k zeggen wil.

daantje Insgelijks. Insgelijks.

jo 'k Zal maar niet vragen of...

cobus Nee... nee... ga je gang maar. Doe 'r nog maar 'n beetje bij.

jo Daar! Nou loopt 't 'r over.

cobus Da's niks. 'k Zal nog geen droppeltje morsen. *bukt bevend naar de tafel en slurpt van 't glas* Hahàhàa!...

daantje Pitmoppen? Asjeblief. *geeuwt*

marietje O - *geeuwend* dank-ie-wèl.

daantje Pèh - as je mijn leeftijd heb!... Vannacht haast niet geslape en vanmiddag geen tukkie...

jo Kruip in de bedstee!

cobus Dat zou ie wel willen met 'n jonge meid 'r bij om z'n voeten te warme...

marietje Neem maar liever 'n hete kruik, Daantje.

cobus Nou als ik 't voor 't kieze heb...

kniertje Hou toch je mond! Praatsmaker! De moeder van de
diakenie mot 'm helpen om z'n broek vast te maken!
jo Hahaha! O, oom Cobus!...
marietje O! O! Hahaha!...
cobus Tja de Engelsman zeit - 'n ouwe man mist de kissès en 'n
jonge man kist de misses. Versta je?
jo Precies. Dat wil zeggen Vrouw haal je kat in huis, 't begint te
regenen.

vierde toneel

De vorigen. Saart.

saart *door deur* Dag! Wel gefeliciteerd allemaal!

cobus Kom d'r maar in!

saart Dag Daantje en dàg Cobus en dàg Marietje en dàg Jo - Nee, ik ga niet zitten.

Me deur staat an - en as de kat tegen 't stel stoot - née - geef 't zo maar - Nou - nou - nog veel jaren hoor, en dat je jongens - waar zitten de jongens?

kniertje Geert is genacht gaan zeggen - en Barend brengt met Mees de bultzakken en de stoppekissies¹² en 't oliegoed in de jol - ze komme direkt, want om drie uur motte ze an boord weze.

saart Hè, daar brandt me hart van af... Was je gister nog bij Leen?

kniertje Nee - ik kon niet.

saart D'r was van alles, hoor en volop. De bruid had 't te pakken - drie glaasies roosies-zonder-doorne - en twee glaasies volmaakte liefde en wel vier glaasies juffertjes-in-'t groen... Hoe ze 't gestouwd heeft - nou!...

cobus Wat zalle die zoete lipjes geplákt hebbe... hàhàhà... Nee geef mijn maar me óúwe oorlam van brandewijn met stroop... Watte Daan?

daantje *opschrikkend* Wat?

kniertje Die komt hier slape!... 't Lijkt wel of je niet op je bed ben geweest...

cobus Op z'n bed... hàhàhà...

daantje *nijdig* Nou!... Maak geen lolletjes.

jo *giechelend* Ome Cobus - as 'k 't zegge mag voor 't tafelkleed.
wijst op haar neus

cobus *z'n zakdoek nemend* O! O! Verandering van weer.

kniertje Nee, toe zeg, laat je pruim 'r maar in zitten.

saart Ouwe pruimesnoeper!...

cobus Snoeper? Je zal nooit raden hoe 'k er aan kom... Nog geen tien minuten geleden, zie 'k Bos, de reder - en die geeft me - die geeft me zo'n wit rolletje - van - van vloeipapier met tabak d'r in - hoe noeme ze zo'n ding ook weer?

marietje 'n Sigaret!

cobus Ja - 'k zal zo'n ding roke - met - met stinkend papier - da's 'n pruim met 'n hemmetje an...

saart En jij ben 'n sikkerlap zònder hemmetje an - nee, ik ga niet zitten.

jo 'k Heb al volgeschonken.

viifde toneel

De vorigen. Simon.

simon Dag.

kniertje Dag Simon. Schuif maar toujour bij.

simon *bij de linkse deur neerplompend* 'k Zit hier best...

cobus Zoet slokkie?...

marietje Nee.

simon *dof* Wat nee?

marietje Je heb genoeg.

simon Heb 'k... sallemanders.

marietje Hè... Vort is de aardigheid.

kniertje Heb je Geert niet gezien?

simon *grommend* uh - uh - Geert...

cobus Geef 'm d'r nog maar een - op de valreep.

marietje *driftig* Née! Née!

simon Nee - sallemanders. *steekt 'n neuswarmer op*

kniertje Is 'r veel werk op de helling - Simon.

simon Da's vast.

saart Nou - ik ga vort hoor.

jo Hè, dat is aardig! Ze kommen toch zó... Neem nou 'n stoel...

saart Nee - as 'k zitten ga - verbabbel 'k me tijd... 'n Hallewie nog -
nee, geen ijzerkoekie...

zesde toneel

De vorigen. Geert.

geert *door linkse deur* 't Lijkt wel alle hens op 't dek, hier! Dag
allemaal! *op Simon wijzend* Lazerus? - hè Simon!

simon *grommend* uh - ja...

marietje Laat 'm nou maar!

geert Bliksems meid - wat ben jij opgetuigd! - Nog 'n kwartier,
moeder - Jo schenk maar in. *tussen Kniertje en Jo in* Proost! Daar
ga je moeder! Santjes Jo, Santjes Daantje... Sàntjes!

jo Ingeslapen met 'n pitmop in z'n hand!

kniertje Is-die niet goed in orde?

cobus Ssst!... Ssst... *zich verkneuterend* Vannacht - vannacht heit-ie
in z'n bed... *zachtjes proestend* heit-ie in z'n bed... *sterker*
giechelend ...gèpièst... En toen was-die zó bang voor de moeder...
dat-ie op is gestaan - op z'n blote voeten... en 't laken bij de kachel
gedroogd... Hàhàhà... Maar toen was 't matras nog kles - klèsnat - en
eer dat dàt droog was... hàhàhà... sst!... Sst!... Nie-zegge, dat je 't
van mijn weet... hàhàhà...

jo Hàhàhà!

marietje Hahaha! Die ouwe Daan!

saart Mooi om je vrind te verrajen!...

cobus Verrajen? 'k Vertel 't toch niet an de móeder!...

geert En as je 't nou wèl vertelt! Bang voor de móeder!

cobus Jij het makkelijk praten - As je gesnapt wor, mag je in geen veertien dagen uit...

geert Stakker! Eer 'k ooit zó oud zou wille worde...

jo O, da's aardig - we zijn nog niet getrouwd - en hij is al weduwnaar.

geert *vrolijk* 't Is de vraag of 'k met jou niet van IJsland ten haring vaar! Zal 'k 'm porren? 'k Kan 't wel zònder korvijnagel.

zingt

Rijzen, rijzen laat je niet nooien

Stuurboordskwartier spring uit je kooien

Je kan an dek wel zwemmen gaan.

De regen is goed en de wind is gedaan.

't Is rijzen, 't is rijzen,

bis koor

't Is rijzen voor 't stuurboordskwartier!

slaat met de hand op tafel ...Hahaha!

daantje *schrikt wakker. Algemeen gelach* ...Dat kan jou ook overkomme op mijn leeftijd.

geert Ik wor niet oud. Lekke schepen motte zinke!

jo Nou Geert!

saart Hij wordt niet oud! As je dat voor een poos geleden had gezegd, toen je 'r uitzag as 'n slappe vadoek... Maar nou!... 't Zitten heeft je goed gedaan, jong!

cobus ...Ze kenne van jou nou ook zinge, dat je zakkies geplakt heb - net as Domela¹³ - hàhàhà...

Me neefie die mot zakkies plakke

Hi - ha - ho.

Me neefie Geert...

saart ...Mot zakkies plakke
daantje, jo, marietje, cobus

...Hi - ha - ho!

geert Verrek tuig! Die maken d'r een lolletje van!...

kniertje Nee jongens, jullie motte niet zo uitgelaten zijn. Dà's niet
goed.

jo Dacht 'k 't niet! Je bent jàrig hoor!... Neem nou 'n stoel Saart.

saart 'n Stoel?... Knap as jij 'r een vindt.

marietje Ik kan wel staan.

saart Nee - ik zit al. *plakt naast Cobus*

cobus 'k Val 'r haast af - Steek liever je duim in je zitvlak!

marietje Vader!

simon Uh! Ze motte - ze motte - niet - niet - Da's vast...

marietje Kom nou...

geert Je mot 'm z'n eigen mast overboord laten zeilen. De man
hindert toch niks.

simon Jullie motte - jullie motte...

marietje Wat mot 'r nou?

simon Uh... uh... de ribhoute... en... en...

Da's vast...

geert, jo, cobus, daantje, saart Hahahaha! Hahaha!

zevende toneel

De vorigen. Mees.

mees Salusies!

kniertje *angstig* Ben je alleen? Enne - Bàrend?

mees Weet 'k niet.

kniertje Je zou toch sàmen de bultzakken en de kissies aan boord brengen...

mees Mòt met de schipper! Is dat 'n zeeman!

jo Mòt? Nòu al herrie?

mees 'k Kan 'r geen woord van navertellen - bàng - bàng - altijd bang. *tot Marietje, die Simon bewogen heeft heen te gaan* Ga je mee?

jo Nee - eerst 'n slokkie - tante is jarig.

mees Wel verdraaid - nou-è - nou-è - Knier nog veel jaren!

kniertje Je heb me angstig gemaakt.

jo Angstig?

kniertje *vals* Ja, àngstig! Daar verwondert ze zich over. 'k Heb al voorschot van Bos opgenomen...

geert Hij heeft toch getekend - klets toch niet moeder!

cobus Hij zal z'n meissie genacht zijn gaan zegge. *buiten klinkt Jelles viool* Tadedada...

saart Zit toch stil. 't Lijkt wel of je paardenvlees gegeten hebt...

daantje Ja - wij krijgen vlees!... Nog geen dooie kat!...

achtste toneel

De vorigen. Jelle.

jelle *de oude polka spelend* Asjeblief!

geert Kom d'r maar in, ouwe!

jo Die stakker, hij wordt met de dag minder.

jelle *spelend* Ik kom vast éens in de week.

geert Eérs't 'n andere mop, ouwe! Die verdomde polleka.

jo ...Hè - speel is van - van - hoe-hiet-'t-ook-weer?

cobus Ja da's heel mooi wat zij daar zeit.

saart Je weet wel, Jelle - van - van ...

zingt

Ik kan 'n lied dat 't hart bekoort¹⁴...

mees Zeg - as je ons nou...

Jelle zet de Marseillaise in.

mees Da's beter kost. *zingt*

Alloose-vo-dela-bedieje - deboe - debie - deboelebie...

marietje ...Da's Frans van 'n dooie schelvis!

jo Parrele - vinke - voe!

mees Lach maar! Ik heb is in een Franse haven gelegen - en alles

best hoor! As ik zei 'pijn' kreeg 'k 'n brood en as 'k zei doe open de poort, dan deeën ze de deur open!... Niks waard!...

geert Allemaal geklets! Zet nog is in, Jelle. Wat bliksem as we d'r

Hollandse woorden voor hebbe - zing dan je moers taal.

Jelle begint opnieuw. Geert zingt brullend:

Op mannen, broeders, saam vereenigd!

Op burgers! sluit u bij ons aan!

Uw smart, uw lijden zij gelenigd,

Ras moge 't uur der vrijheid slaan!

Ras moge 't uur der vrijheid...¹⁵

negende toneel

De vorigen. Bos.

bos die halfwege 't zingen in de raamopening heeft aangehoord
Wat mot dat hier? algemene verschrikte stilte Maak goddome dat
je an boord komt! 't Is je tijd! woedend af

tiende toneel

De vorigen, zònder Bos.

kniertje *na een lange stilte* O, o, is d`at schrikke! H`e! H`e!...

jo Wat scheelt 'm?

mees 'k Mag hier dood blijven zitten as 'k begreep waar die stem zo ineens vandaan kwam!...

saart Hoe kan je ook zo st`om zijn - om as je w`eet dat meneer Bos twee huizen verder woont - te brullen as 'n speenvarken.

marietje Jessus, wat was-ie nijdig.

cobus Bij di`e zal jij geen zak zout eten...

kniertje W`aarom zing je ook zulke gem`ene liedjes?...

geert *driftig op de tafel slaand* Wel verdomd, ben 'k in me eigen huis of niet? As 'k niet zo raar had zitten kijken - die ouwe kikker ineens voor je ogen - dan had 'k 'm z'n kast uitgeveegd! Maak dat je aan boord komt...

Speel op, Jelle!

Jelle zet in.

kniertje Ach toe nou, - Ik ben bang dat as meneer Bos... Hou op Jelle.

geert Di`e is bang om te varen - di`e is bang voor de moeder van de diakenie - di`e voor zo'n klein redertje!... In me eigen huis me laten commandere asof 'k z'n hond ben...

saart Gekheid is gekheid: as jij reder was zou je ook niet wille hebbe dat 'n matroos zong as 'n sociaal...

kniertje En terwijl-ie weet hoe afhankelijk ik ben.

geert *heftig* Afhankelijk! Wees nièt afhankelijk! 't Is 'n eer voor je om bij 'm te dienen! 'k Zou 'm geld toe-betalen! Zeg 'm dankie as je de bril van z'n bestekamer mag schrobben! Afhankelijk! De vuile boel redderen, 't kantoor dweilen, de modder van z'n laarzen likken - tweemaal in de week vijftig centen en de kliekies, die ze op d'r borden laten staan, die ze niet meer lusten, omdat 't ze tot hìer zit!...

jo Maak je toch niet kwaad, malle jongen!

kniertje O, o wat zal 'k 'n standje krijgen zaterdag...

geert *woest* Jij 'n standje? Wáarvoor jij 'n standje? As je je niet je hele leven door die braniemaker, die zelf met niks begonnen is - had laten trappen en behandelen as 'n sloof - terwijl me vader en me twee broers om voor hém duiten te verdienen op 't Zand¹⁶ zijn gebleven! - dan zou je hém z'n huid volschelden dat-ie de brutaliteit heeft gehad om z'n bek open te doen...

kniertje Ik zal... ik zal... - God zal me bewaren...

geert God zal jou bewaren moeder om àltijd je nek te buigen. Hier - pak an - Jelle. Over 'n jaar krijg je van me moeder centen om te spelen... Kom mannen broeders, saam veréééé...

kniertje Toe nou - toe nou. *legt haar hand op z'n mond*

jo Hè wat plaag je dat oue mens op d'r jaardag!...

Jelle houdt z'n hand op, krijgt kopergeld.

jo Hier, op één been kun je niet staan.

cobus Wou je van mijn centèn hebben? Alles staat vast bij me
bankier. *op Daan wijzend* Bij die mot je weze...
daantje Pèh! Hou me nou niet voor de mal!...
jelle Wel bedankt saam... *spelend af*
mees Nou - ga je mee?
geert 'k Zal nog een ogenblikkie op Barend wachten. Wat heb jij 'n
haast! De jongens kommen toch langs.
saart Vat je nou niet dat die mekaar... Dag, goeie reis.
mees, marietje Dag! *handen worden gedrukt, goeie reis gewenst,*
af
kniertje Bij half drie... 'k Maak me ongerust...
saart Bij half driè. Heb 'k hier zó lang... En me deur, die anstaat!
Goeie reis, hoor!... Dag Knier - dag ouwetje - dààg! *af links*

elfde toneel

Kniertje. Geert. Jo. Cobus. Daantje. Bos.

bos *bruusk door kookhok binnentredend* Ben jij soms ook van plan om niet mee te gaan?

geert Heb jij 't - tegen mijn?

bos Tegen jou, ja! Schipper Hengst heeft me orders, begrepen?

geert Dol geworden.

bos De waterschout is gewaarschuwd...

geert 'k Heb maling an jou en an de waterschout.

Cobus en Daantje sluipen weg, blijven staan luisteren voor 't raam.

geert Ben jij bedonderd! Wie zègt jou dat 'k niet an boord zal gaan?

...

kniertje Ja meneer, hij staat klaar...

bos En die àndere jongen van je, die Hengst as oudste gemonsterd heeft! Verdomt 't om mee te gaan!

kniertje O goeie God...

bos *tot Cobus en Daantje* Valt 'r wat te luisteren voor jullie?

Ze groeten benauwd en lopen door.

bos ...'t Lijkt hier wel 'n kroeg - zuipen en oproer...

jo Tante is jàrig...

geert *driftig* En as me moeder niet jarig is - dan doen we nog wat we zelf wille.

bos Je most jouw toon...

geert Mijn toon?... Uitgerukt!...

kniertje Ach God - lieve - Neem 'm toch niet kwalijk meneer, hij 's driftig en in drift zeg je dingen...

bos Dingen die niet te pas komen! Stront voor dank! Ben je goed voor je mensen dan... dan... As je niet binnen de tien minuten an boord ben... laat 'k je door de politie halen!

geert Jij láát halen... Wie denk jij dat je voor heb?...

jo Toe - wees nou stil...

bos ...Wie 'k voor me heb - *tot Kniertje* Jij mot weer 's 'n goed woord doen voor 'n oproerling, die de marine niet meer hebben wil...

geert Heb jij 'n goed woord gedaan? 't Is om je te bedoen! Jij betaalt loon - en ik doe 't werk en voor de rest lap 'k je an me zool!

bos Je bent 'n gróte kwajongen - dat is alles.

geert *woest* As ik 't voor me moeder niet liet... *dreigend* dan...

jo *haar armen om hem slaand* Geert! Geert!... Toe!

een stilte

bos En dat in jòuw huis... Goeiendag - *bij de deur* ...Knier, Knier, weet wèl wat je begint... Te goeder trouw heb 'k je voorschot gegeven...

kniertje Ach ja meneer, ach ja...

bos Heb ik jou óoit gemeen behandeld?

kniertje Nee, meneer - u en de pastoor...

bos Je ene zoon deserteert - en je àndere - jij komt nog is verkeerd terecht, vrindje...

geert Haal uit je stagfok!¹⁷ Fokkeschoot vast!... An boord ben 'k matroos - hier schipper - 't Kan niet bezopener! 'n Reder die dit niet wil en dat niet wil, die z'n neus door 't raam boort, as je zingt wat 'm niet anstaat...

bos Voor mijn part zing je... As redelijk matroos, die op 't punt staat te trouwen, most je blij zijn, dat je patroon 't goeie met je voor heeft. Zou je vader, die 'n door en door braaf man was ooit 'n reder hebben d'urven dreigen? Jullie, jonge jongens hebben nog geen respect voor grijze haren...

geert Mooi zo. Weer 'n afstraffing op de voorparade - Respect voor grijze haren? Wis en donders! Maar dan voor grijze haren, die grijs zijn geworden in gebrek en beroerdheid...

bos Je móeder heeft me als kind voor de prikkenbakken zien staan - ik heb óok bij 'n oostenwind die je oren afsnee prikkenkoppen afgebeten...

geert Doe nou maar geen verdere verhalen, meneer. Je hebt je knap opgewerkt - je ben 'n man van centen geworden - èn 'n tirannetje. Best. Je zal wel niet slechter zijn dan andere - pissebed of kakkebed - in me h'uis laat je me met rust! Me vader was van 'n ander slag - we worden àllemaal van ander slag en misschien beleven m'n zoons 't nog is - dat as ze net as ik, twaalf jaar gelejen, bij de reder op kantoor kommen om huilend te vragen of 'r al nieuws is van vader en van twéé broers, ze niet d'r patroon vinden bij 'n grokkie en 'n warme kachel en 'n secure brandkast, geen godverdomme horen spelen omdat 'r altijd om 't zelfde gelopen wordt, niet de deur uit

worden gesnauwd met de boodschap, dat as 'r nieuws is je 't wel horen zal.

bos Dat lieg je - dat heb 'k niet gedaan...

geert 'k Wil 'r geen woord over vuil maken - me zorg - as je maar weet, dat 'k 't onthouen heb - me vader had grijze haren - me moeder het grijze haren - Jelle, de arme verdommeling die geen plaatsie kan krijgen in de diakenie omdat-ie eens in z'n leven te lange vingers gehad het - Jelle het ook grijze haren en wàt 'n grijze...

bos Heel braaf. Allemaal redeneringen zonder kop of staart. Of je hem hoort of de kromme Jacob: Koekoek-één-zang! Maar nou wil ik je nog 'n lesje geven, vrindje, voor je onder zeil gaat - je heb 'n ouwe moeder - je heb lust op te trouwen - góed - je heb zes maanden gezeten - 'k praat 'r niet over - je heb me angeblaft op 'n onbehoorlijke manier - in je eigen huis - maar als je grapjes uithaalt aan boord van de HOOP VAN ZEGEN, dan zal je ondervinden dat 'r 'n monsterrol is.¹⁸

geert Jawel - dat weet 'n kind van 'n jaar.

bos En als je wat ouwer - en wat wijzer geworden bent - dan zal je je schamen over je brutaliteiten - de reder bij 'n grokkie, 'n warme kachel...

geert En 'n brandkast...

bos *driftig* En bij zorgen, waarvan jij geen benul heb! Wie geeft jullie allemaal te vreten?...

geert Wie haalt de vis uit zee? Wie waagt z'n leven elk uur van de dag? Wie komen in geen vijf, zes weken uit d'r kleren? Wie lopen

met handen vol zoutvreTERS? Wie hebben geen zoet water om d'r kop en d'r poten te wassen? Wie slapen as beesten in 't volkslogies in kooien twee an twee? Wie laten moeders en vrouwen achter om aalmoezen te bédelen? Met twaalf koppen gaan we strakkies in zee - wat krijgen wij van de besomming - wat jij - wij doen 't werk - jij zit veilig thuis - je schip is geassureerd - en wij - wij kunnen verrekken as 'n ongeluk gebeurt - wij zijn de assurantie niet waard!
19 ...

kniertje Geert! Geert! Geert!

bos Da's 'n vermakelijk jong! Jij most clown worden in 'n circus!...

Zeven en twintig procent zijn 'm niet genoeg...

geert Van jouw gulheid zal ik geen labberdaan vreten. Jullie weten wel waarom je ons op déél laat varen.²⁰

Verschijnen voor het venster jonge en oude visserskoppen. Een stem: 'Ga je mee?'

Bos wordt beleefd gegroet.

geert Ik kom zo dalijk na...

bos Goeie reis mannen - zeg an de schipper - nee zeg maar niks - 'k kom zelf.

een stilte

Vijf minuten vóór half drie. Nou, dan nog twéé minuten, ezelskop, om je iets onder je neus te wrijven, dat ik je al driemaal zeggen wou, maar dat me driemaal weer in me kousen zakte, omdat je me niet an 't woord liet kommen. As je vannacht in je kooi ligt - as 'n beest natuurlijk! - probeer dan is te denken over mijn risico's, bij 'n slechte vangst, als de beug of de vleet²¹ verloren raakt, bij

averij, bliksem in de mast, stoten op de grond en God weet wat meer! Van de JACOBA zijn pas de luiken weggeslagen - van de KONINGIN WILHELMINA is de halve verschansing door 'n stuk water weggespoeld. Dat reken jij niet, dat heb jij niet te betalen! - Drie maanden geleden kwam de VERWACHTING in aanvaring met 'n stoomboot - zonder te denken aan 't schip, de vleet, de vangst sprong de bemanning over - 't schip bleef drijven. Wie dacht an mijn belangen? - daar lach jij om, jogje, omdat je niet weet, wat ik voor zorgen heb! Op de MATHILDE hebben ze vorige week jenever en tabak in d'r bultzakken gesmokkeld om an de Engelsen te verkopen. Nou ligt 't schip an de ketting. Betaal jij 't losgeld? geert Pluk veren van 'n kikker!

bos Mopper over de toestanden in Middelharnis of Pernis. Dan zou je gelijk hebben. Bij mij hebben jullie niet te zorgen voor havengelden - ik laat jullie 't verlies van tuig niet betalen - ik draai 'r zelf voor op as 'r 'n gaffel of 'n kluiverboom breekt. Aan je moeder heb 'k voorschot gegeven. En je broer Barend deserteert... kniertje Nee meneer, dat mag 'k niet geloven...

bos Hengst heeft me van de haven getelefoneerd - denk je dat ik anders hier was gekomen om op de koop toe beledigd te worden door je oudste zoon?... Bonjour - ik ga naar 't schip - maar as je niet tijdig an boord ben pas ik artikel zestien toe - vijf en twintig gulden boete.

geert Waarom niet? 't Kan lijn.

bos *tot Kniertje* En jou - jou kan me vrouw voorlopig niet meer gebruiken. 't Is hier 'n bende geworden...

kniertje Ach, God meneer, ík heb toch geen schuld!...
geert Mot je dat ouwe mens nou nog mishandelen?
bos Dat komt 'r van as je eigen zoons 't nest bevuilen... na de
geepreis kan je ook 'n andere reder zoeken, die 'r meer plezier in
heeft parelen voor de zwijnen te gooien!...
geert En nou vort! Vort! *smijt de deur achter Bos dicht*

twaalfde toneel

Kniertje. Geert. Jo.

kniertje Wat 'n jaardag! Wat 'n jaardag!

jo Laat je hoofd toch niet dalijk hangen, tante! Geert had groot gelijk...

kniertje Gelijk... Wat heb je nou an gelijk?... *wil gaan*

geert Je wil 'm toch niet achterna?

kniertje Nee - Barend zoeken... as die jongen deserteert, as-ie gedeserteerd is, komt-ie ook in de gevangenis, twee zoons, die...

geert Zou je me dan niet eerst goeie reis wense - of vin-je 't niet nodig?...

kniertje Me hele hoofd staat verkeerd...

Ik kom wel na de haven - ik kom wel...

dertiende toneel

Jo. Geert.

jo 'k Heb meelij met 'r - de stakker.

geert Da's 'n donderhond, die kerel!

jo Waar is je zuidwester? As die nou nog zoek is... Je heb 't 'm lekker gezegd, hoor, fijn. Misschien het dronken Simon 'm opgezet... Zit nou niet as 'n isegrim. 'k Heb 'm! *plukt 'n geranium van 'n bloempot* Daar! En zó hou je 'm op *op z'n knie* En elke nacht denk je an me - zal je? - zal je?... *opspringend*

veertiende toneel

De vorigen. Kniertje.

kniertje Is-ie 'r niet?

geert Hij zit in de zak van me oliejas.

kniertje Truus het 'm om 't huis zien zwerven - ach! ach! ach!

geert Wij gáan, hoor! Loop nou mee moeder. As de grutter 't verdomt, helpt 't toch niet of jij thuis zit.

kniertje Nee, nee, nee.

jo Kom-ie dan na?

kniertje *angstig* Ja, ja, ja. - Vergeet je pakkie sjek niet en je sigaren...

geert As je 'r te laat ben kijk ik je nooit een oog meer an hoor.
Salut.

vijftiende toneel

Kniertje. Barend.

barend *vlug links opkomend en de deur achter zich sluitend* Ssst!

kniertje Beroerde kwajongen...

barend Ssst!

kniertje Wat ssst!... 'k Schreeuw de hele buurt bij mekaar as je niet dalijk Geert en Jo achterna gaat.

barend *hijgend* As je Geert nog kan tegenhouden... hou 'm dan terug.

kniertje Ben jij krankzinnig geworden van angst? Grote lafbek!

barend *hijgend* De HOOP VAN ZEGEN deugt niet, deugt niet - de ribhouten zijn rot - de delen zijn rot...

kniertje Sta niet te kletsen om 'r 'n draai an te geven. Over half drie!... Vooruit!...

barend As je me niet gelooft!

kniertje 'k Luister helemaal niet. Vooruit of 'k sla je op je gezicht!

...

barend Sla me dan! Sla me dan!... O God hou Geert toch terug!...

Simon, de scheepmaker, het me gewaarschuw...

kniertje Simon, de scheepmaker, - die dronkelap, die geen twee woorden praten kan - je ben 'n misselijke kwaje jongen - je ben 'n lafbek... Eerst tekenen, dan weglopen!... Sta je op?

barend Nee - al ransel je me dood! - 'k Ga niet mee met 'n schip dat niet zeewaardig is!...

kniertje ...Kan jij daarover oordelen? Het 't schip niet pas op de helling gelegen?

barend D'r was geen kalefateren meer an!... Simon...

kniertje Hou je bek met je Simon!... Vooruit, neem je pakkie sjek.

barend *schreeuwend* Ik ga niet - ik ga niet -

Je weet 't niet - je heb 't niet gezien!...

De laatste reis het-ie een voet water gemaakt.

kniertje De laatste reis?... 'n Schip dat pas op de haringvangst is geweest voor de vierde reis en nog veertien last het meegebracht! ... Is 't nou ineens mis geworden, nou 't gaat beugen en jij, lafbek, mee mot?²²

barend 'k Heb in 't ruim gekeken - de tonnen drijven op 't water...

Jij ziet de dood niet die daar benejen zit.

kniertje Grondwater dat in elk schip zit - de tonnen drijven - maak dat je grootmoeder wijs - niet an 'n ouwe zeemansvrouw! - zo'n aap, die bang is om zeeziek te worden - Schipper Hengst is 'n kind! Gaat Hengst niet mee en Mees en Nelis en Gerrit - en je eigen broer en die kleine Pietje van Truus? Wou jij 'r meer verstand van hebben dan ouwe zeelui? - Sta op! 'k Heb geen lust om je door de rakkers an boord te zien brengen...

barend *huilend* O moedertje, moedertje, laat me niet gaan!...

kniertje God - wat straf je me in me kinderen - me kinderen brengen me an de bedelstaf - ik heb al voorschot opgenomen van Bos - en de politie is gewaarschuwd - en 'k mag niet meer uit schoonmaken gaan - en - en - *hard*

Dan motten ze je maar halen - beter gehaald dan weggelopen - o,
o, dat dat in mijn familie gebeuren mot...

barend *naar 't kookhok* Dan... dan...

kniertje *hem de weg versperrend* Je komt 'r niet uit...

barend Laat me door, moeder!... 'k Weet niet wat 'k doe - 'k zou
je...

kniertje Nou wordt-ie dapper... tegen z'n ouwe moeder... Hef je
hand op - as je durft!...

barend *pauze; smakt op 'n stoel, schudt het hoofd als 'n bezetene
in de handen* O, o, o, - as ze me an boord brengen - zie je me niet
meer terug - zie je Geert niet terug...

kniertje 'n Schip is in Gods hand - 't is God verzoeken van zo te
raaskallen uit àngst... Kom, 'n man van jouw leeftijd moet niet
snotteren as 'n kind - 'k Dacht je nog 'n plezier te doen met vader
z'n oorijzers -

Kijk 's!

barend ...Moedertjelief - ik durf niet - ik durf niet - 'k zal verzuipen
- ach god verstop me toch, verstop me...

kniertje Ben je dan helemaal dol, jongen? As 'k toch een woord van
al je geklets geloofde - dan zou 'k je toch niet hebben laten gaan...
stopt de sjek in z'n zak Daar 'n pakkie sjek - en 'n zakkie sigaren -
zit nou stil - dan doe 'k je de oorijzers an - kijk is - echt zilver -
sche-pies 'r op en zeiltjes... Zit nou stil. Da's één. Da's twee - Loop
is na de spiegel...

barend *huilend* Nee - nee...

kniertje Toe nou. Je maakt me week voor niks. Toe nou, lieve jongen - ik hou toch van jou en je broer - 'k heb toch niks meer op de wereld as jullie - Toe nou, elke nacht zal 'k de goeie God bidden om je behouen binnen te brengen - je mot 'r an wennen - dan wor je 'n goed zeeman - dan - dan - *huilt* Kom nou, Barend! *houdt hem 't spiegeltje voor* Kijk je oorijzers is - wat?...

zestiende toneel

De vorigen. Twee veldwachters.

eerste veldwachter *voor het raam* Schipper Hengst het de waterschout verzocht... Asjeblief, we hebben geen tijd te verliezen.

barend *uitgillend* Ik ga niet mee - ik wil niet mee - 't schip is rot...

tweede veldwachter ...Dan had je niet motte monsteren, Barendje.

Mot 'r geweld gebruikt worden?

barend Raak me niet an, raak me niet an...

eerste veldwachter Motte de boeien angelegd worden, Barend?

barend Help me dan moeder!... Je ziet me niet terug! Ik verzuip! Ik verzuip in die smerige stinkende zee!...

eerste veldwachter *nu ook aan de linkse deur* Kom, kom. Laat de deurpost los!

barend *zich er wanhopig an klemmend* Nee!... Snij me handen af!...
O God, o God, o God!...

kniertje Nou!... De jongen is bang...

eerste veldwachter Zeg 'm dan dat ie los laat!...

kniertje *huilend Barends handen vattend*

Toe nou, jongen - toe nou - God zal je niet verlaten.

barend *loslatend* ...Ik verzuip, ik verzuip!...

je ziet me nooit meer...

eerste veldwachter Kom nou!

zeventiende toneel

Kniertje. Truus.

kniertje *snikkend op 'n stoel* O, o, o...

truus Wat was dat, Knier?

kniertje Barend is door de politie gehaald... - en nou durf 'k 't dorp
niet doorgaan - om ze genacht te zeggen - en de schànde - de
schànde...

derde bedrijf

Zelfde kamer als voren. Avond. De lamp brandt. De vuurhaard belicht sterk-rood 't vertrekje. Een gierende wind huilt langs het huis.

eerste toneel.

Jo. Kniertje. Clémentine. De Boekhouder.

jo lezend voor een der bedsteden ...En dat versie is machtig mooi...

Luister je?...

Aan moeder Maria van de Overledenen

Moeder Gods, zie vol erbarming

Op uw arme kinderen neer;

Reik hún uwe reddende armen,

Wees hun voorspraak bij den Heer!

Uwe bee bij 't godlijk Hart:

Maakt een einde aan al hun smart.

...

in de bedstee starend Slaap je, tante?... Slaap je? geklop

Zij loopt op de tenen naar de kookhokdeur, legt een vinger op de mond om Clémentine en de boekhouder te waarschuwen.

jo Zachies juffrouw...

clementine Doe gauw de deur dicht! Wat 'n noodweer!... Wat 'n weer!... me ogen zitten vol zand... Leit Knier te bed?...

jo Ze is effetjes gekleed gaan legge - nog niks fiks - koorts en hoeste...

clementine 'k Heb 'n bordje soep meegebracht en zes eieren - nou dan Kaps!... Kàps!...

de boekhouder Jawel...

clementine Op de tafel... Da's 'n penitentie zo'n dove kwartel... Wat heb je zitten lezen?

jo De illestratie...

clementine Waar heb-ie nou de eieren gestopt?

de boekhouder 'k Versta je wel...

kniertje *in de bedstede* Is daar iemand?

clementine Ik ben 't, Clémentine...

kniertje *opstaand* Is de wind nou wat gaan leggen...

clementine 'k Breng je 'n bordje soep, Knier - om aan te smullen. Wel allemachtig - heb-je zo gemorst?...

de boekhouder 'k Geef 't jou te doen om 'n pannetje stil te houen as 't zand in je ogen stuift...

clementine 't Is anders wel raar, hoor...

D'r was tweemaal meer vlees in...

de boekhouder Watte? 'k Versta niks met die wind...

kniertje Dank u wel, juffrouw...

clementine *de eieren tellend* ...Een, twee, drie, vier... De andere!

de boekhouder Da's vijf... Enne... *z'n hand bekijkende, die druipt van eigeel* ...Enne...

clementine Natuurlijk gebroken, hè?

de boekhouder *z'n beurs en z'n zakdoek tevoorschijn halend, vol eigeel* ...'k Had 't toch zo secuur geborgen - da's 'n verwoesting, da's 'n smurrie.

jo *lachend* Bak 'r 'n ommelet van...

de boekhouder Dat komt dat je tegen me an gedouwd heb... Kijk me sleutels is...

clementine Dat noemt-ie secuur opbergen!... Nou, ga maar naar huis...

de boekhouder Nee - niewaar!

clementine *harder* Ga maar! 'k Vin de weg zelf wel terug!...

de boekhouder Me beurs... en me zakdoek... en me kurketrekker... 't Is me 'n akkevietje... Dàg... *af*

tweede toneel

Jo. Kniertje. Clémentine.

clementine Hoe me vader zo'n boekhouder kan houen. - *doof -
nijdig* - Smaakt 't?

kniertje Asjeblief juffrouw - u mot uw moeder wel danke...

clementine Dat zal 'k wel laten... Pa en Ma zijn koppig, die zijn de
herrie met je zoons nog niet vergeten. Mondje dicht... anders krijg
'k 'n standje. Mag Jo effen mee gaan kijken naar de zee?... Zij is
nog nooit zo hóóg geweest!...

jo Ik wil wel, juffrouw...

kniertje Nee, laat me nu niet alleen... is dat weer om naar 't strand
te gaan - *een gekraak* - hè!

jo Wat was dat?

clementine 'k Heb iets horen kraken.

derde toneel

De vorigen. Cobus.

cobus God zal me zeggen! Dat - dat scheelde geen haar...

jo Ben je bezeerd?

cobus Nee maar ik kreeg daar 'n tik voor me achterwerk - die raak was - As dáar nou is me kop had gezeten!... De boom naast 't varkenshok is in tweeën gebroken as 'n - as 'n goudse pijp...

kniertje Is-die op 't hok neergekomen?

cobus Gloof 't haast wel...

kniertje As de boel maar niet in elkaar gezakt is - 't Hout is zo rot.

jo Ach! wel nee!... Tante denkt altijd 't ergste... *verwonderd* Maar oom Cobus - hoe kom jij nog bij de weg - óver achten - en in dat beestenweer...

cobus Dokter halen voor Daan...

clementine Is de ouwe Daan ziek?...

cobus Tja - de ouwe dag - is zo ineens gaan leggen - houdt niks in - de bonen met spek geeft-ie met permissie... *maakt handgebaar*

clementine Krijgt zo'n ouwe man bónen met spek?...

cobus Tja... de moeder zal 'm 'n kippetje brajen of 'n lap biefstuk bakke!... Ze heit de smoor in dat ze 'm 's morgens 'n ei moet klusse... Vanmiddag is-die allemaal wartaal gaan prate - van de beug uitzetten - en de baaklijn vier²³ - en van vallen om de Noord - 't Loopt af, zei 'k tegen de moeder. Ik most naar de dokter

en de dokter is op reis. En nou ben 'k even bij Simon an geweest om me met de hondenkar na de stad te rijden.

jo Komt Simon dan hìer?

clementine Als dronken Simon je rijden mot, heb je kans van de dijk te rollen...

cobus Maar hij is vanavond niet dronken...

jo Nou - da's 'n streep an de balk.²⁴ En mot de dokter mee in de hondenkar?

cobus As die lust heit, waarom niet? - Wil ik je is wat zegge - hè wat 'n wind!... Hoor is! Hoor is! Straks komme de panne na benee...

jo Nou, vertel verder...

cobus ...Wat 'k zeggen wou - 't is voor Daantje 'n geluk, dat-ie buiten westen leit - want bang as die is voor de dood... bàng...

clementine Nou Cobus - dat zal iedereen toch wel...

cobus Iedereen? Da's hoe je 't opvat. As morgen-de-dag mijn beurt komt - dan denk 'k maar we motte allemaal - dat wast het water van de zee niet af - God heit gegeven - God heit genomen. Nou mot je 't is prakkizere - en niet lache - God neemt òns en wij nemen de vissen... Op de vijfde dag schiep God de zeegedrochten en al 't gedierte waarvan de wateren wemelen en zei wees vruchtbaar en - zègende ze - dat was avond en dat was morgen, dat was de vijfde dag - En op de zèsde dag schiep God de mens en zei óók: wees vruchtbaar en zègende ze... dat was was wèer avond en dat was wèer morgen - dat was de zesde dag... Nee, nou mot jij niet lache - lache is geen kunst - je mot prakkizere. As ik nou op de haringvangst was of op de zoutreis, dan dorst ik menigmaal

niet te kaken en niet te snijen. Want as je 'n haringkop met je duim links douwt en je kaakmes 't gelletje²⁵ 'r uit licht, - dan kijkt zo'n beest je an met - met ogen zo verstandig... en tóch kaak je je twéé kantjes in 't uur... En om kelen te snijen - één ton kelen uit 1400 kabeljauwen - dat zijn acht en twintig honderd ogen, die je ankijken... niks as ankijken... ènkel ankijken. - En bàng as die vissen waren - bàng - ze keken na de wolken as of ze zeggen wouen God heit ons net zo goed gezegend as jullie en hoe mot dat nou?... Ik zeg: wij nemen de vissen en God neemt ons. We mòtte àllemaal - de beeste motte - de mensen motte - en omdat we allemaal motte - motte we eigenlijk geen van allen - da's nou net as of-je 'n volle ton in 'n lege ton overschept. - Bang zou 'k zijn, as 'k alleen bleef in de lege ton, maar met z'n àllen in 'n andere - néé - bang zijn is niks gedaan, bang zijn da's wille gaan staan op je tene om over de rand te kijken...

kniertje Is dat nou praat as 't nacht is... 't Lijkt wel of ie 'n slokkie op heb.

cobus 'n Slokkie? Nog geen kommetje koffie. Is dat Simon?

kniertje *luistert tussen de bedsteden* Heb 'k nou gelijk met 't varkenshok of niet? Hoor 't arme dier is tekeer gaan. Om wat je wil, dat 't schot ingezakt is.

jo Laat mijn dan gaan - loop jij nou niet naar buiten!

kniertje Ach, wat zanik je! *af*

jo Eigenwijsie, hè? Schenk je maar vast 'n kommetje in, oom Cobus.

'k Zal 'r 'n handje - *af*

De lamp danst.

cobus Pas op voor 't lampenglas...

clementine *bij 't raam* O, o, wat 'n weer... *terug bij de tafel* Cobus
- Ik zal God danken als de HOOP VAN ZEGEN binnen is.

cobus Tja - d'r is géén één schip veilig vannacht... Maar de HOOP
VAN ZEGEN is 'n óúd schip - en ouwe schepen vergaan 't minst.

clementine Dat zeg jìj...

cobus Nee, dat zeit iedereen die gevaren heit... Ook 'n kommetje
juffrouw?

clementine Nee - nee - 'k Zal God vannacht tóch bidden...

cobus Da's heel braaf, juffrouw... Maar de JACOBA is uit en de
MATHILDE is uit en de VERWACHTING is uit... Waarom zou je voor
één schip?...

clementine De HOOP VAN ZEGEN is zo rot - zegt - zegt...

cobus Wie zeit dat?

clementine Dat zegt... dat dacht 'k - dat - dat - viel me zo in...

cobus Nee - nou zit je te jokke...

clementine O - je ben wel beleefd...

cobus As de HOOP VAN ZEGEN ròt was, dan zou je vader...

clementine Hou toch je malle mond - je zou Knier ongerust... Gauw
de deur dicht, Knier voor de lamp.

De lamp danst.

kniertje Goed dat we zijn wezen kijken...

jo 't Schot was ingewaaid.

kniertje O, o me arme jongens - wat zal Barend bang zijn - en net
op de thuisreis.

jo Koffie moeder - tante. - Da's nou zo gek, hè, telkens verspreek 'k me... Drink u nou ook 'n kommetje, juffrouw. De avond is nog zo lang en zo akelig... Ja?...

vierde toneel

De vorigen. Simon. Marietje.

simon Goeienavond. Sallemanders, wat 'n wind. Schei nou uit met dat verdomde geblèr...

kniertje Scheelt 'r wat an?

marietje As 'k an Mees denk...

kniertje Nou. Nou. Kijk is na Jo - die

d'r vrijer is toch óók... 'n goeie zeemansvrouw... domme meid...

Kinderachtige meid...

Geef d'r maar 'n kommetje troost...

marietje 't Loopt al in de zevende week.

cobus Huil niet voor je geslagen wordt!... Jullie heb nog niks meegemaakt!...

Staat de equipage klaar?

simon 'k Heb 'r donders weinig lol in...

as 'k 't niet voor Dáan dee...

jo Dat zal je goed doen, Simon...

simon *slurpend* Sallemanders - da's heet!...

't Is me nòg is gebeurd met de hondenkar -

in zo'n noodweer - Dat was met Katrien -

die lei voor alle minuten - tweemaal ben 'k toen met kar en al onderste boven gebliksemd - en toen de dokter kwam - was

Katrien dood en 't kind was dood - maar as je me vraagt - 'k zit vannacht liever op me kar as op zee...

kniertje Ja - ja -

jo Nog 'n kommetje?

simon Nee laten we onze tijd nou niet verkletsen!... Klaar, Cobus?

cobus As je maar voorzichtig ben... Nacht samen...

viifde toneel

Jo. Kniertje. Clémentine. Marietje.

jo Jassus, zit jij nou niet zo sip!... Laten we nou wat gezellig praten,
dan dénk je an niks...

marietje Gisternacht was 't óók zo erg... En 'k heb zo náár
gedroomd... zo verschrikkelijk...

clementine Dromen zijn bedrog, malle meid...

marietje 'k Weet helemaal niet òf 't 'n droom was - d'r werd op de
ruite geklopt - éénmaal - toen ben 'k blijve leggen - en toen nog is
- en toen ben 'k opgestaan - niks te zien - niks. En zó as 'k weer lei
wer d'r weer geklopt - zo. *klopt op de tafel* ...en toen heb 'k Mees
z'n gezicht gezien - zo bleek as... God, o, God... En d'r was niks -
niks as wind...

kniertje *dodelijk-angstig* Driemaal geklopt?... Driemaal...

marietje Telkes zo - precies zo -...

jo Je ben toch 'n naar schaaap, om 't ouwe mens de stuipe op d'r lijf
te jagen met je geklop... *geklop*
schrik van allen

zesde toneel

De vorigen. Saart. Truus.

saart Wat kijken jullie bezeten?... Dag juffrouw...

truus Magge we effen?

jo Hè, goddank, dat jullie komme.

saart Vies buiten! 't Zand zit in me nek en me ore. En koud! Gooi nog 'n paar blokkies bij.

truus 'k Kon 't thuis ook niet meer uithouen - me kinderen legge - en zo niks geen aanspraak - en dat gehuil van de wind - D'r zijn twee dukdalven weggeslagen...

kniertje Twee dukdalven...

saart Vertel nou liever wat anders...

jo Dat zeg 'k ook... Wat hebben we nou an al die... Suiker? Ja, hè?

saart Wat 'n vraag! 'k Zal koffie zònder suiker drinken!...

jo Nou - Geert wou nooit suiker...

clementine Je zoontje heeft zich dapper gehouden, Truus... 'k Zie 'm nog zo staan wuiven...

truus Ja, da's 'n schát van 'n jongen - en amper twaalf jaar - U had 'm motten bijwonen, - toen de ANNA zonder Ari binnenkwam - wat heeft dat kind zich toen as 'n engel gedragen - net 'n grote man - 's Avonds zat-ie bij me op en 'n gesprekken - die jongen weet meer dan ik - As 't schaap nou maar niet èrg zeeziek is geweest...

saart Nou zal je me niet gelove - maar met 'n rooie bril wòr je niet zeeziek.

jo Heb-ie 't zelf geprobeerd? Zij doet as de dokters - die laten 'n ander slikken, wat ze zelf niet lusten...

saart Ik heb menig nachie an boord geslapen toen me man nog leefde en menig tochie meegemaakt...

jo 'k Zou jou wel is wille zien in je olie-pakkie!...

clementine Ben jij getrouwd geweest, Saart?

saart Wacht, nou smeert de juffrouw me stroop om me mond!... Zo knàp zie ik 'r nog uit, hoor je jonge meiden? - En òf ik getrouwd was - en stevig - 't was 'n goeie vent, 'n beste vent - alleen as 'm iets niet beviel - nou dan zònder kwaadsprekerij maar dan hield-ie z'n poten niet thuis - en dan smeeet-ie de boel stuk - 'k heb nòg 'n koffieketel, waarvan-ie 't oor afgeslagen het - en voor geen daalder zou 'k 'm willen missen!

clementine Ik bie je 'r geen gulden voor! Hahaha!

jo Hè zij kan zo lollig vertellen! Vertel nog is van de haarlemmerolie Saart!...

saart Ja, zonder haarlemmerolie was ik geen weduwe en kon 'k hertrouwen!...

clementine Die is leuk!...

jo O, u mot 'r hóre... Toe, drink nou wat gauwer!...

saart 'k Stik 'r al in!... Wat kijk je nou, Knier? Da's de wind - Nou dan - me man was 'n kemiekert - zo vin je d'r geen tweede. Je kocht 'm 'n mes in 'n leren schee - duùr betaald, hoor - en as die dan na vijf weken van de reis weerom kwam - en je 'm vroeg:

Jacob ben je me mes verloren - dan zei die 'k weet niks van 'n mes
- 'k hèb geen mes van jou gekregen - zó had-ie z'n hersens bij
mekaar - maar as-ie zich dan 's avonds voor 't eerst in vijf weken
uitkleedde en z'n olieschoenen uittrok - klets - dan viel 't mes op
de grond - had-ie al die tijd niks van gevoeld!

clementine Vijf weken z'n olieschoenen angehouden! Hoe houdt
iemand 't uit. -

saart En dan most 'k 'm schoonmake met zeep en soda - geen water
gezien en dik in de luis...

clementine Hè - jakkes!...

saart 'k Wou da'k voor al 't ongedierte an boord 'n cent voor 't
dozijn kreeg! Dat hebben ze toe op d'r gagie... Nou dan - z'n laatste
reis slaat 'n stuk water 'm tegen de verschansing, net toen de
schotter 't bezaanzeil naar bakboord ophaalde - en z'n been kapot
- gebroken. Daar zatte ze mee. De schipper kon pappen en 'n
eksteroog snijen, maar 'n been heel maken - née. Toen wou de
schotter 'r 'n plank onder steken - maar Jacob wou
haarlemmerolie. Elke dag mosten ze 'm haarlemmerolie op z'n
been wrijven - en wéer haarlemmerolie - en nog is haarlemmerolie
- ach jезis - toen de stakker aankwam was z'n been helemaal mis.
Je had 't me toch niet motten laten vertellen.

jo En je heb 'r laatst zèlf om gelachen.

saart Nou jawel. Affijn de dooien maak je niet levend. En as je 'r
goed over denkt is 't 'n gemeenheid da'k niet hertrouwen mag...

clementine Måg? Wie zal 't je beletten?

saart Wie? Wie die gekke wetten in mekaar geflanst heit. 'n Jaar later vergaat de WISSELVALLIGHEID met man en muis. Dan zou je zo menen, dat as je man dood is - met z'n anderhalve been was-ie nog meegegaan - dat je 'n ander trouwen mag. Mis poes. Dan mot je, geloof ik eerst in de kranten oproepen waar-ie zit - en as je dan driemaal geen antwoord gekregen heit - asof 'n dooie antwoorden zal - d`n m`g-ie 'n nieuw boterbriefje halen.

truus Ik geloof niet dat 'k ooit hertrouwen zal...

saart Wat 'n wonder - jij w`s al tweemaal getrouwd - en as je de mannen dan n`g niet kent...

truus 'k Wou da 'k net as jij over alles kon heenpraten... Nee - 't is me 'n angst. Met me eerste was 't gruwelijk - met me tweede dat weten jullie...

clementine Toe, vertel is, Truus - 'k zou wel nachte kennen opzitten om die verhalen van de zee an te horen...

kniertje Vertel nou geen dingen van dood en ellende...

saart H` wat knies jij - steek maar in zee - en schenk jij nog is in - die most Knies hete in plaats van Knier...

truus Ach - 't kan je h`er niet gebeuren, Knier - toen woonde 'k in Vlaardingen en 'k was 'n jaar getrouwd zonder kinderen - n`e Pietje is van Arie - en toen ging-ie weg met de MAGNEET - ja, 't was de MAGNEET - op de haringvangst. Da's nou allemaal niks. Maar je begrijpt wel wat 'r gebeurd is - anders zou 'k geen kennis an Ari hebben gekregen en niet naast je wonen. De MAGNEET bleef op 't Zand of ergens anders. Maar dat wist 'k toen niet en daar d`cht 'k niet an...

jo Sst! Wees is stil...

saart Niks. Enkel wind.

truus Nou - in Vlaardingen heb je de toren en op de toren heb je de kijker - de tòrenkijker...

marietje Da's in Maassluis óók...

truus En die kijker hijst 'n rooie bal as-ie 'n logger of 'n trawler of 'n ander schip in de verte ziet - en as-ie weet wiè 't is - gewoon 'n wònder hoe-ie an 'n mast, an 't tuig, an de zeilen, an de dekdelen, ja vraag niet an wàt - 'n schip herkent, dan laat-ie de bal zakken - loopt na de reder en na de familie en waarschouwt, laat 'k zeggen: de ALBERT COSTER of de GOEKOOP komt. Nou de familie waarschouwen is al haast niet nodig. Want zó as de bal gehesen is, lopen de kinderen in de straat te schreeuwen - ja, toen 'k jong was, dee 'k 't ook - 'n Bal op! 'n Bal op!' en dan gaan de vrouwen na de toren en wachten benee tot de kijker komt en dan geven ze 'm centen as 't hùn schip is...

clementine ...En...

truus Nou... en... de MAGNEET met me eerste man - de MAGNEET bleef zes weken weg, zeven weken weg - toch maar proviand voor zès. En telkes riepen de kinderen 'n Bal op, Truus! 'n Bal op Truus!' En dan liep je as 'n gekkin na de toren - maar niemand die je nakeek - ze wisten wel wáarom je liep en as de kijker benee kwam, dan had je 'm wel de woorden uit z'n mond willen scheuren - maar dan vroeg je heel angstig: heb je ting? - ting dat is tijding op z'n Vlaardings - 'Ting van de MAGNEET?' zei die dan, née: 't is de VROUW MARIA of de WAAKZAAMHEID of de CONCORDIA - en dan

slofte je terug zo langzaam - zo langzaam - liep je te huilen
denkend an je màn - je màn... Elke dag kreeg je 'n schok door je
hersens as je kinderen hoorde - en elke dag was je bij de toren -
biddend dat God - maar de MAGNEET kwam niet, die kwam niet -
ten lange leste dorst je niet meer na de toren as de Bal gehesen
was - dorst je niet meer an je deur te blijven staan òf soms de
kijker zelf met de boodschap kwam... Dat heit zo twee maanden
geduurd - twee maanden - en toen - nou toen geloofde 'k 't wel...
De vis wordt dúur betaald...

clementine En met Ari - wat is daarmee precies gebeurd?

truus Ari?

jo Nou... da's nog zo kort gelejen...

truus Ach kind - vertellen lucht je op - je zou 't wel elk uur an
iedereen willen doen - as je met zes kinderen ben blijven zitte - en
'n goeie man - 'n beste man - nooit 'n kwaad woord met 'm gehad -
nooit. In twee uur was-ie 'r uit - 'n slag van 't spil - geen woord
heit-ie meer gesproken. As 't zes dagen later was gebeurd, hadden
ze 'm meegebracht - zouen we 'm hier begraven hebben - nou
zwommen de haaien al om de trawler - ja die ruiken as 'r 'n dooie
an boord is...

kniertje Ja, dàt is waar, anders zie je ze nooit.

truus U zal wel geen visser trouwen, juffrouw, maar 't is droevig,
droevig, god, zo droevig dat ze wat je líef heb gehad op 'n plank
binden - met 'n stuk zeildoek 'r om - en 'n steen 'r in en driemaal
om de grote mast heen - en dan één - twee - drie - in godsnaam...
O, de vis wordt zo dúur betaald... *snikt zachtjes*

jo *opstaand* - *haar omhelzend* Nou - Truus!...

saart Schenk 'r nog maar 'n kommetje... *tot Marietje* Huil jij nou ook? Die zit maar aan Mees te denken...

marietje Nee - nou dacht ik niet an Mees - nou dacht 'k an me broertje Toon, - die toen ook verdronken is.

jo *nerveus* Jullie schijnen 'r 'n plezier in te hebben...

clementine Was dat niet op de haringvangst?...

marietje Z'n tweede reis - en 'n slag van de fok... Ineens lag-ie overboord... Reepschieter was-ie... De schipper stak 'm nog 'n haringschop toe en die greep-ie, maar de schop was te glad - z'n handen glejen 'r langs - toen hield Jeruzalem, de stuurmansmaat 'm de bezem voor en die greep-ie weer. Met z'n drieën trokken ze 'm op - toen liet de bezem los - viel-ie terug in de golven - en nòg is voor de derde maal smeed de schipper 'n lijn overboord... God wou me broertje hebben, want de lijn brak - en de andere helft ging mèt me broertje in de diepte...

clementine Da's schrikkelijk - driemaal grijpen en driemaal loslaten...

marietje ...En as of 't kind 't 's morgens voelde ankommen... de hele nacht had-ie leggen huile - vertelde de schipper - legge huile om me moeder, die ziek lei - en toen de schipper 'm troostte, zei-ie: nee schipper, al wordt me moeder beter, ik eet vandaag me laatste harinkie... Dàt heeft vader zo an de drank gebracht...

clementine Nou, Marietje -

marietje Née, nìet nou juffrouw - heus. Toen-ie van reder Pieterse terug kwam met 't deel van de besomming dat Toontje as

reepschieter toekwam - achttien gulden vijf en dertig cent - over vijf weken - nee, vijf en halve week - toen dee-die gewoon as krankzinnig - toen smet-ie de cente over de vloer - toen vloekte die op - 'k zal 't maar niet overbrengen - op àlles - en ik - hoe oud was 'k toen - veertien, jà veertien - ik raapte ze huilend op - want we konne 't best gebruike - moeder d'r ziekte en d'r begraven had 'n boel gekost... en achttien gulden is 'n hoop geld... 'n héle hoop.

jo Achttien gulden voor je kind... achttien... Wees is effen stil... saart Niks, enkel wind. Ben je zo bang uitgevallen vanavond?

jo Bang? Ik bang? Nee, hoor, hahaha!...

Ik bàng?

kniertje Ja, ja, - as 't water is praten kon...

truus De vis wordt duur betaald...

clementine Toe Knier - vertel jij nou ook is - jij hebt zo'n boel ondervonden.

kniertje Vertellen? Ach juffrouw 't leven op zee is geen vertelsel.

De mannen hebben 't hard en de vrouwen hebben 't hard. Gisteren ging 'k voorbij de tuin van de burgemeester - ze zatte net an tafel en ate schelvis waarvan de damp afsloeg - en de kinderen zaten met gevouwen handen te bidde. Toen dacht ik in me onnozelheid - en as 't verkeerd van me was, dan mag God 't me vergeven - dat 't niet goed van de burgemeester was - van de burgemeester niet - en van andere niet - want de wind waaide zo hard, zo hard uit 't oosten - en de vissen kommen uit 't zelfde water waarin onze dooien - hoe mot 'k 't zeggen - waarin onze dooien - ach u begrijpt me wel. 't Is wel dwaas om aan die malligheden te denken - want

't is je bestaan - en tegen je bestaan mag je niet in opstand komme.

truus Ja - zij kan 'r van meepraten...

kniertje Me man was 'n visser een uit duizend. As 'r geloid²⁶ wier, proefde die an 't zand waar-ie was. 's Nachts zei-ie menigmaal we zijn op de 56 en dan wàs-ie op de 56. Wat heeft die als matroos al niet meegemaakt! Eens heit-ie twee dagen en twee nachten met nog drie anderen in de boot rondgezworven. Dat was toen ze de beug moesten inhalen en 'r zo'n mist opzette, dat ze geen joon meer onderscheiden konden, laat staan de logger terugvinden.

Twee dagen zonder eten of drinken.

Drie jaar later - da's nou twaalf jaar gelejen - bleef de CLÉMENTINE - die uw vader na u genoemd had - op de Doggersbank mèt me twee oudste zoons - en van wat daarmee gebeurd is, weet 'k niks, helemaal niks - Nooit 'n luik of 'n joon angespoeld - niks meer, niks - Eerst kan je je dat niet voorstellen - maar na zoveel jaren weet je d'r gezichten niet goed meer - en daar dank je God voor. Want hoe erg zou 't niet zijn, niewaar? - as je altijd de herinnering hield. Nou heb 'k ook me vertelsel gedaan - elke zeemansvrouw heit zo iets in d'r familie - 't is geen nieuwigheid - Truus heit gelijk: de vis wordt duur betaald... Huil je juffrouw?

clementine *losbarstend* O God - as 'r vannacht maar geen schèpen vergaan...

kniertje ...We zijn àllemaal in God's hand - en God is groot en goed.

jo *driftig* ...Schepen vergaan! Schepen vergaan! De een blert en de ander huilt! ...'k Wou da'k vanavond in me eentje gezeten had. *met de vuist haar hoofd bebonzend* Jullie maken iemand dol, dol, dol!... clementine *verbaasd* Jo - wat scheelt je?

jo *hartstochtelijk* ...Háár man en háár broertje - en me arme oom - al die beroerde verhalen - in plaats van je op te vrolijken!... Vraag mijn nou ook! Me vader is verdronken, verdronken, verdronken, verdronken! En d'r zijn 'r nog meer verdronken, verdronken!... En... O, jullie zijn allemaal ellendelingen - jullie zijn... *smijt de deur achter zich dicht*

zevende toneel

De vorigen zonder Jo.

truus 'k Geloof dat ze bang is geworden...

marietje Wil ik 'r gaan opzoeken?...

kniertje Nee Marietje laat maar - buiten bedaart ze vanzelf - ze is een beetje overspannen - al de twee laatste dagen - gaat u nu weg, juffrouw?

clementine 't Is laat geworden Knier - en je nicht - je nicht was wel een beetje onhebbelijk - nee, 'k neem 't niet kwalijk. Wie brengt me naar huis?

saart As d'r dan één opstapt - stappen we allemaal op - met elkaar waai je niet weg - Dag Knier.

marietje *bedrukt* Dag tante Knier...

kniertje Nog is wel bedankt, juffrouw voor de soep en de eieren...

truus Kom je morgenavond bij mijn 'n kommetje drinken - toe, zeg maar ja -

kniertje Nou misschien. Dag juffrouw. Dag Marietje. Dag Saart as je Jo ziet, stuur d'r direkt terug, wil je?

Zij ruimt de koppen weg. De wind huilt woester om het huis.

Angstig luistert zij bij het raam, schuift haar stoel bij de schouw, staart in 't vuur en begint lippen prevelend haar rozenkrans in de handen te draaien.

achtste toneel

Jo. Kniertje.

*jo plompt zwijgend op een stoel bij 't raam, doet zenuwbevend
haar muts af, speldt de haarvlecht los*

kniertje Da's goed dat je na bed gaat - je ben helemaal van streek.
Was dat 'n uitval tegen dat goede kind dat door weer en wind
eieren en soep komt brengen.

jo Jouw zoons zijn wel in weer en wind uit voor haar en d'r vader...

kniertje En voor òns...

jo En voor òns...

een stilte

O, de zee is zo woest...

kniertje Ben je wezen kijken?...

jo Ik kon niet tegen de wind op - maar de hele wering is
weggeslagen... de pier staat onder.

een stilte

Kniertje bidt.

jo O! O! Jullie hadden me kapot gemaakt met al die smerige
verhalen!

kniertje Wat mankeert je toch - Ben je ooit zo geweest toen Geert
bij de marine voer? Ga na je bed - en bid Jo - bidden is de énige
troost - en - 'n zeemansvrouw mot niet zwak wezen. - Want over 'n

paar maanden stormt 't weer, telkens weer - en - d'r zijn meer
vissers op zee dan onze jongens.

*Haar praten gaat in zachtjes prevelen over - de ouwe vingers
betasten de rozenkrans.*

jo Barend hebben we naar boord gejaagd - tot 't laatst heb 'k 'm
gesard. Hoor nou...

*Ziende dat Kniertje bidt, loopt Jo handenwringend naar het
raam, trekt het gordijn halverwege, aarzelend op, staart door
het glas.*

*Dan voorzichtig opent zij een der venster-
deuren. De wind waait het gordijn omhoog -
de lamp danst - gaat uit. Snel trekt zij het raam dicht.*

kniertje *driftig van angst* Da's toch gekkenwerk! Blijf met je poten
van 't raam!...

jo O! O! O!...

kniertje Hou je mond! Zoek dan de lucifers! Haast je dan wat! -
Naast 't zeepbakkie.

een stilte

Heb-ie ze?...

Jo steekt de lamp aan.

kniertje 'k Ben gewoon koud geworden van schrik. *tot Jo die bij 't
vuur hurkt* Wat zit je nou?...

jo Ik ben bang...

kniertje *angstig* Mot je niet wezen...

jo As 'r iets gebeurt - dan - dan - ...

kniertje Wees nu verstandig en klee je uit...

jo Nee, 'k blijf hier de hele nacht.

kniertje Nou vraag ik je - hoe mot 't dan - as jullie is getrouwd - as je zelf moeder...

jo *hartstochtelijk* Je weet niet wat je zegt - Je weet niet wat je zegt, tante Kniertje! - As Geert - *stokt hijgend* - o God, 'k heb 't je niet durven zeggen...

kniertje Is 'r tussen jou en Geert - onder mijn dak -

Jo snikt hevig.

kniertje Da's niet mooi van je - niet mooi een geheim te hebben - want jouw jongen - jouw man is mijn zoon

een stilte

Kom - kijk niet zo in 't vuur - huil niet meer. 'k Zal 'r geen harde woorden over spreken - al was 't verkeerd - van jou en van hem -

Kom, ga over me zitten - dan zullen we samen - *legt haar gebedenboek op tafel*

jo *wanhopig* Ik wil niet bidden...

kniertje Niet bidden?

jo As 'r iets gebeurt...

kniertje *heftig* 'r Gebeurt niks!

jo As 'r iets - iets - iets - dan bid 'k nooit meer, nooit meer - dan is 'r geen God en geen moeder Maria en dan bestaat 'r niks, niks...

kniertje Praat zo niet...

jo Wat heb je an 'n kind zonder man...

kniertje Mag jìj dat zeggen?

jo *met het hoofd op de tafel vallend* Die wind maakt me gèk, tante!...

kniertje slaat het gebedenboek open, tikt Jo op haar arm. Jo kijkt hartstochtelijk smekend op, ziet het gebedenboek, schudt heftig van neen, valt weer met het hoofd jammerend op tafel

O barmhartige God, ik hoop met een vast vertrouwen... beplukt de rozenkrans

vierde bedrijf

Een ouderwets kantoor. Links, eerste plan, deur, van het kantoor door houten balustrade gescheiden. Tussen deur en balustrade twee banken. Links, derde plan, een oude kast. Achtergrond: twee ramen met uitzicht op de zon-beschenen zee - er tussen een lessenaar. Rechts, eerste plan, schrijfbureau met telefoon, - tweede plan, brandkast, - derde plan binnendeur. Aan de wanden biljetten van strandvonderij, veilingen, landkaart. In het midden een potkachel met lange pijp.

eerste toneel

Bos. Mathilde. De Boekhouder.

mathilde Clemens...

de boekhouder *lezend met pijp in de mond*

...de navolgende strandgoederen, als 2447 ribben, gemerkt Kusta, 10 schoten gemerkt H.S.G...

mathilde Hou effen je mond, Kaps...

de boekhouder ... 4 dekbalke, 2 spiere, 5 brailtjes...

mathilde *hem aanstotend* Lees strakkies maar verder.

de boekhouder Jawel mevrouw.

bos *ongeduldig* 'k Heb nou geen tijd.

mathilde Dan máak je maar tijd. 'k Heb de circulaire van de torenklok opgesteld. Toe schel de burgemeester is op.

bos Vlug dan! Hallo! Aansluiten met de burgemeester! Ja!

mathilde Of mevrouw effen aan de telefoon kan komen voor de circulaire.

bos *kribbig* Jawel! Jawel! Niet zo lang - *lief*

Of mevrouw 'n ogenblik voor de toestel... Nou? Wat mot 'k zeggen? Maak 't kort!

mathilde Hier. Lees de circulaire is voor.

Dan kan die naar de drukkerij.

bos *kwaadaardig* Die hele lap! Ben je dol!

Denk je da'k niks an me kop heb!

mathilde Hou een beetje je fatsoen - voor Kàps...

bos ...Loop naar de hel! *lief* Jawel mevrouw. *kribbig* Waar is 't vod?

Schiet op! - Me vrouw heeft de circulaire voor de torenklok

opgesteld, luister u?... Datum postmerk. M.M. - Wat zeg u? Heb u

liever L.S.? - Ja. Ja. Heel juist. De Nieuwe Kerk is u zeker niet

onbekend - Die kerk heeft, gij weet het, een hoge toren. Die hoge

toren wijst naar boven, en dat is goed, dat is gelukkig en waarlijk

niet overbodig voor vele kinderen van ons geslacht...

mathilde Lees toch wat duidelijker...

bos Hou je snater! - Pardon mevrouw - dat was tegen me

boekhouder - Op allerlei wijze is sinds jaren - zeg u wat? - Nee? -

door de bevolking uit de omtrek van die toren de wens

uitgesproken, dat hij een klok mocht krijgen. Circa f 3000,- zijn

nodig. Wie helpt nu mee? De commissie - Wat zegt u? Ja - de namen ken u natuurlijk - Ja, héél aardig, héél aardig opgesteld. - Ja, ja, al de dames van de Commissie tekenen natuurlijk in voor 't zelfde bedrag - Honderd gulden, ieder? - Ja - ja - Heel goed - M'n vrouw blijft thuis - Mevrouw - *schelt nijdig af* Verdomde nonsens! Weer honderd gulden na de weerlicht! Wat raakt 't jou of 'r 'n klok op de toren staat!

mathilde 'k Zal je maar in je eigen vet laten gaar smoren.

bos Ze komt over 'n kwartier hier met d'r rijtuig. Nou bejour!

mathilde Bejour! Bejour! As je 's avonds niet zoveel grokkies zou drinken, zou je 's morgens niet zo'n ellendig humeur hebben - geef me effen vijf gulden.

bos Nee. Nee. Je heb vanmorgen pas 'n rijksdaalder uit me zak genomen, terwijl 'k sliep. 'k Kan an de gang blijven!...

mathilde Heb ik 'n rijksdaalder. Wat 'n infame leugen! Net één gulden! Bah, wat 'n man, om z'n centen te tellen voor-ie naar bed gaat.

bos Bejour! Bejour!

mathilde Geef 't niet! Dan kan ik strakkies de vrouw van de burgemeester op 'n glaasje jenever trakteren - drie kruiken ouwe Snik en geen enkele fles port of sherry!...

Bos smijt driftig twee rijksdaalders neer

mathilde Zeg ben 'k je hond? Zonder mij zou jij niet met rijksdaalders smijten! - Bah! *nijdig af*

tweede toneel

De Boekhouder. Bos.

de boekhouder *lezend* IJmuiden 24 december - Heden waren aan de markt 5 sloepen met 500 à 800 levende en 1500 à 2000 dooie schelvis en enkele levende kabeljauwen. De levende kabeljauw het zeven en 'n kwart gedaan, de dooie...

bos Heb-ie niks anders te doen?

de boekhouder Dooie schelvis bracht dertien en 'n halve gulden de mand op - poontjes en rog...

bos *op z'n bureau kloppend* Ja, 'k weet 'r alles van! Sla is op de staat van uitbetaling van de VERWACHTING...

de boekhouder *zoekend* ...de JACOBA - née - de KONINGIN WILHELMINA, ook née - de MATHILDE, née - de HOOP VAN ZEGEN - da's voorgoed fluiten, meneer! - de VERWACHTING...

bos Hoe groot was de bruto besomming?²⁷

de boekhouder ...totaal f1443,47.

bos Dacht 'k wel - hoe kan je dan zo goddeloos stom zijn om vier gulden acht en tachtig voor 't Weduwen en Wezenfonds uit te trekken?

de boekhouder *cijferend* Laat 's zien - Veertien honderd drie en veertig - 3 % 'r af - da's veertien honderd - da's an gage bruto drie honderd zeven en tachtig gulden - ja, dan mot 't drie gulden acht en tachtig en nièt vier gulden acht en tachtig wezen...

bos *opstaand* As je van plan bent hélemaal suf te worden, -
ezelskop! - dan staat 't gat van de deur voor je open! Jullie
vergisse je, goddome, altijd an de verkeerde kant!

de boekhouder *vertrouwelijk-lachend* Daar zou wel wat tegen te
zeggen zijn, meneer - ik heb toch geen uitbrander gekregen toen,
toen...

bos Nou, genoeg, genoeg!...

de boekhouder En dat was 'n vergissing met 'n paar grote nullen 'r
achter.

Bos gaat ongeduldig rechts af.

de boekhouder Hèhèhè! Vandaar 't spreekwoord nul. *kijkt om, ziet
dat Bos weg is, port de kachel op, stopt z'n pijp uit Bos' tabakspot,
gapt voorzichtig een paar sigaren uit het sigarenkistje*

derde toneel

Simon. De Boekhouder.

simon Is Bos d'r niet?

de boekhouder Meneer Bos, hè? - Nee.

simon Is-die uit?

de boekhouder Kan je mijn de boodschap niet doen?

simon Ik vraag of die uit is?

de boekhouder Ja.

simon Niks geen tijding?

de boekhouder Néé. Begint dat geloop nou weer? Meneer het toch gezeid dat as-die bericht kreeg...

simon 't Wordt morgen negen weken.

de boekhouder De JACOBA is wel na 59 dagen met 190 kantjes binnengelopen.²⁸

simon Jij staat te kletsen. Jij weet meer.

de boekhouder Heb je 'm nou al om?

simon Nee - geen droppel.

de boekhouder Dan wordt 't tijd. - Ik 'r meer van wete? 'k Hou de schepen aan touwtjes vast.

simon 'k Heb jullie gewaarschouwd toen die op de helling lei - Wat zijn me woorden geweest?

de boekhouder *schouder-schokkend* Allemaal kletspraatjes van jou om een fooi!...

simon Dat lieg-je! Waar jij bij was en waar de juffrouw bij was - heb 'k gezegd dat 't schip rôt was, dat kalefateren geen bliksem meer hielp - dat zo'n drijvende doodkist...

de boekhouder Goed. Dat heb-ie gezegd. Daar strij 'k niet tegen. En wat zou dat nou? Ben jij zo'n pièt dat as jij half bezopen...

simon Da's verdomme gelogen...

de boekhouder ...Dan nièt bezopen - Ben jij zo'n godje dat as jij, as scheepmakersknecht nèe zeit - en de patroon en de assurantie zeggen jà - dat dan mijn patroon 'n schip op de veiling mot brengen?

simon Dat dondert niet. Ik héb gewaarschouwd. En nou zeg ik - nou zeg ik dat as Mees, de aanstaande van me dochter - om van de anderen niet te spreken - as Mées... dan komt 'r moord van!...

de boekhouder Laat je uitlachen! Ga 'n borrel pakken en praat verstandige taal.

vierde toneel

De vorigen. Marietje.

marietje Vader...

simon Had maar buiten gebleven. Niks geen tijding.

marietje *uitbarstend* Niks geen tijding.

simon Dan komt 'r moord van... Kom! Kom! *af*

viifde toneel

Bos. De Boekhouder.

bos Wie waren daar?

de boekhouder Simon en z'n dochter. Dreigementen.

bos Dreigementen? Is die kerel krankzinnig?

de boekhouder Ga u uit?

bos 'k Ben in tien minuten terug. Wie komt mot wachten.

de boekhouder Hij sprak van...

bos 'k Ben niks nieuwsgierig!... *af*

zesde toneel

De Boekhouder. Saart.

de boekhouder *krabbelt naar zijn lessenaar terug. De telefoonschel gaat over. Gewichtig doend zet hij de ontvanger aan zijn oor* Kan niks verstaan - Ik ben 't de boekhouder - mijnheer niet... Over tien minuten is meneer terug - mot je nòg maar is schellen.

saart Dag hartje - Daàààg!

de boekhouder Wat mot jij nou weer?

saart Ik mot jou. Jessis wat 'n koue wind. Mag 'k effen me handen warmen?

de boekhouder Blijf maar achter 't hekkie.

saart Lekker dier, 'k heb maling an je - meneer Bos slaat zo net 't hoekie om. *warmt zich* 'k Zal maar niet vragen na de HOOP VAN ZEGEN - Jessis, zeven gezinnen. Wat 'n geluk, dat 'r behalve de kinderen drie ongetrouwde jonges an boord zijn. Nergens ies angespoeld?

de boekhouder Nee. Nee.

saart Nou vreet me niet op!

de boekhouder 'k Wou dat je achter 't hekkie bleef. Wat mot je nou?

saart *in zijn zak kijkend* Pas op - breek meneer z'n sigaren niet, ouwe dief. *hij glimlacht* Kaps - wil jij 'n gulden an me verdiene?

de boekhouder Dat leit 'r an.

saart 'k Ben an 't verkeren met Bol, de binnenschipper.

de boekhouder 'k Feliciteer je.

saart Hij leit hier met 'n lading mest - voor de stád. En hoe mot 'k
nou trouwen?

de boekhouder As je me nou!...

saart 'k Mág toch niet omdat ze niet wéten of me dooie man dood
is!

de boekhouder De wettelijke termijn die is - die is -

saart Zo wijs ben ik nou ook.

de boekhouder Je mot driemaal pro Deo in de kranten oproepen en
as die dan niet komt - en dat zal die niet - want de spoken benne
de wereld uit - dan màg-ie...

saart As jij dat zaak-ie nou is beredderde, - dan blijven Bol en ik je
dankbaar...

de boekhouder Advocaten-zaken. Daar mot je voor na de stad.

saart Jessis wat 'n bereddering. As je verstand je nou ingeeft: 'k
heb Jacob in geen drie jaar gezièn - en de WISSELVALLIGHEID...

zevende toneel

De vorigen. Cobus.

cobus *gejaagd* D'r is bericht... d'r is bericht...

de boekhouder Bericht? Wàt vertelt-ie?

cobus *op huilen af* D'r mot bericht zijn van de jonges - van - van DE HOOP...

de boekhouder Niemendal. *vrindelijker* Ja - of jullie nou dag an dag 't kantoor plat lopen - ik kan je geen goed en geen kwaad nieuws zeggen - 't kwaje weet je: twée en zestig dagen...

cobus ...De waterschout het 'n telegram gekregen... Ach, ach, meneer Kaps, help ons toch uit de onzekerheid - me zuster - en me nichie - *hevig bevend* die zijn gewoon gek van verdriet.

de boekhouder Op me woord van waarachtig... Loop-je nou weer vort...

cobus Me nichie zit alleen thuis - en me zuster is uit schoonmaken bij de pastoor - en d'r mot ies weze - d'r mó't ies weze...

de boekhouder Wie maakt je nou die praatjes wijs?

cobus De klerk van de waterschout die zeit - die zeit - Ach lieve God...

achtste toneel

De boekhouder. Saart.

saart En misschien heit-ie gelijk.

de boekhouder Alles kan.

saart Heit meneer Bos nog hoop?...

de boekhouder Hoop? Négen weken - zo'n oud schip - na zo'n storm. Alles kan. Nee -

Ik geef 'r geen cent voor. Zés weken proviand. As ze 'n Engelse haven waren binnengevallen, hād je bericht.

negende toneel

De vorigen. Clémentine.

clementine Dag Saart. Kaps is er binnen visite?

de boekhouder *door het raam kijkend* 't Rijtuig van de burgemeester. Commissie-vergadering voor de klok. Wéer 'n ander spannetje. 'k Wou dat ik de centen had.

clementine *haar schetsboek op Bos' lessenaar leggend* 'k Zag Cobus daar uitlopen. Stakker. Wat is diè oud geworden! Je zou 'm haast niet meer herkennen. *'t schetsboek opnemend* Kijk. Zó was-ie drie maanden gelejen - kras - vrolijk - Je mag ook wel kijken, Kaps.

de boekhouder Nee, juffrouw ik heb geen tijd.

saart Ja, de dood van Daantje heit-ie zich erg aangetrokken... Die twee zag je altijd samen, altijd an 't redeneren - nou heit-ie in de Diakenie geen één vrind - en dat scheelt 'n boel...

clementine Herken je die? En die?

saart Nou! Da's Knier - da's Barend met 'n mand op z'n nek - en da's...

De telefoonschel gaat over. Clémentine slaat het boek dicht.

de boekhouder Meneer is uit. D'r wier strakkies al gescheld.

clementine *luisterend* Ja? Pa is 'r niet - Hoe lang zou 't duren Kaps?

de boekhouder 'n Minuut of twee, drie...

clementine *verschrikt* Wàt zeg u? - 'n Luik gemerkt 47 - en *bevend* ik versta u niet - *geeft een schreeuw en laat de gehoorbuis vallen*

de boekhouder Wat is dat? Wat is dat?

clementine *smartelijk-verschrikt* ...Ik durf niet meer luisteren... O.

O.

de boekhouder Was dat de waterschout?

clementine *hartstochtelijk* ...Barend is angespoeld. O God - nou is 't gedaan!

saart Barend... Barend...

clementine 'n Telegram uit Nieuwediep - 'n luik - en 'n lijk!

tiende toneel

Bos. De vorigen.

bos Wat gebeurt hier? Waarom huil jij?

de boekhouder Bericht van de HOOP VAN ZEGEN.

bos Bericht?

de boekhouder De waterschout is an de telefoon.

bos De waterschout? - Ga opzij - Ruk uit jij: wat sta je te gapen.

saart Ik - ik - *schuw af*

bos *schellend* Hallo! Wie is daar? De waterschout? 'n Telegram uit Nieuwediep - benoorden de Haaks. Ik versta geen woord. Hou op met je gehuil! - 'n Luik zegt u? Zeven en veertig. Wel da's vervloekt beroerd - 't Lijk - in staat van ontbinding - van Barend, - de oudste jonge - Herkend door wie? Dóór? O - is de VERWACHTING met averij in Nieuwediep binnengevallen en heeft Schipper Maatsuiker 'm herkend - oorijzers - ja, ja, zilveren oorijzers - dat doet 'r verder niet toe - Dan is 't niet nodig dat 'r hier vandaan mensen gezonden worden om de identiteit - ja, verdomd beroerd - Onze plaats wordt geteisterd. Nee - ik twijfelde al niet meer. Dank u. Ja. 't Officieel rapport krijg ik graag zo spoedig mogelijk. 'k Zal de assuradeur waarschuwen. Adieu. *hangt heftig de gehoorbuis in de hoek* Daar ben ik gewoon kapot van - twáalf man -

de boekhouder Barend - de zoon van Kniertje angespoeld - da's da's 'n wònder -

Ik dacht dat we nooit meer iets van 't schip zouden horen. Toen met de CLÉMENTINE...

bos *driftig* Ja-ja-ja-ja!... *tot Clémentine* Ga jij asjeblieft naar binnen bij je moeder. De stommiteit om dadelijk waar die vróuw bij was - over te kletsen wat je hoorde. Nou duurt 't geen vijf minuten of 't halve dorp is hier. Versta je me niet? Je zit je, godbeter, an te stellen as of je liefie an boord was...

clementine Wáarom heb u niet geluisterd? *snikt zachtjes*

bos Geluisterd?

clementine Toen Simon, de scheepmakersknecht...

bos Die vent was dronken!

clementine *heftig* Dat was-die nièt!

bos Dat was-ie wel! En al was-ie 't niet geweest - met welk recht steek jij je neus in zaken waarvan je geen benul hebt?

clementine Lieve God - nou heb ik óók schuld...

bos *driftig* Schuld? Schuld! Zijn de romannetjes, die je leest, je in je kop geslagen? - Schuld! - Ben jij bezeten om zulke woorden te gebruiken na zo'n ongeluk!...

clementine Hij zei, dat 't schip 'n drijvende doodkist was - toen heb ik ù horen zeggen, dat 't in alle gevallen de láátste teelt²⁹ zou wezen waaraan de HOOP VAN ZEGEN...

bos *eerst driftig - dan redenerend* Die verdomde kostschoolkuren! Loop voor mijn part as 'n zottin door 't dorp en teken de eerste de beste schooier die je tegenkomt! Maar flap d'r geen dingen uit die je niet verantwoorden kan. 'n Drijvende doodkist! Zeg liever 'n dronken autoriteit! Eerst ik! - De NOORD van Pieterse en de

NOOITGEDACHT en de JONGE JAN - 'k Kan wel an 't noemen
blijven, de halve vissersvloot en de halve handelsvloot - zijn
drijvende doodkisten! - Heb je dat gehoord, Kaps?

de boekhouder Nee, meneer, ik hoor niks.

bos ...As je me zou vragen: vader, hoe zit dat, dan zou 'k je uitleg
geven. Maar jullie over 't paard getilde jonge mensen bemoeit je
met alles en nog wat. Is 'r 'n sterker bewijs, dat de assurantie èlk
jaar 'n schip laat kèuren. Denk je, dat as 'k straks de assuradeur
opschel en 'm zeg: meneer, je kan veertien duizend gulden
neertellen, dat-ie dat doet op losse gronden?

Je most 'n kop as 'n boei krijgen, om de ondoordachtheid,
waarmee je 'r nonsens uitsmijt! Nonsens zeg ik! Nonsens die me
goeie naam zou kunnen bederven, as niet iedereen me kende.

clementine *triestig* Als ik reder was... en 'k hoorde...

bos God beware de visserij voor 'n reder, die tekeningetjes maakt
en huilt bij mooie versies. Ik sta as 'n vader an 't hoofd van over de
honderd gezinnen. Zaken zijn zaken. As je gevoelig wordt, ga je
over de kop. Wat Kaps?

Kaps gebaart dat ie 't niet verstaat.

bos Nou ga na je moeder. De burgemeestersvrouw is op visite.

de boekhouder Hier heb 'k de monsterrol. Willem Hengst, oud 37
jaar, gehuwd, 4 kinderen.

bos Wacht effen tot me dochter...

clementine Ik zal geen woord meer spreken.

de boekhouder Jacob Zwart, oud 35 jaar, gehuwd, 3 kinderen -
Gerrit Plas, oud 25 jaar, gehuwd, 1 kind - Geert Vermeer,

ongetrouwd, oud 26 jaar - Nelis Boom, oud 35 jaar, getrouwd 7
kinderen - Klaas Steen, oud 24 jaar, getrouwd - Salomon Bergen, oud
25 jaar, getrouwd, 1 kind - Mari Stad oud 45 jaar, getrouwd - Mees oud
19 jaar - Jacob Boom oud 20 jaar, Barend Vermeer oud 19 jaar - en
Pietje Stappers oud 12 jaar.

bos Zeven gezinnen.

clementine Zestien kinderen.

elfde toneel

Bos. Clémentine. De Boekhouder. Truus. Marietje.

truus *hijgend* ...Is 'r tijding?... Tijding van me zoontje? Ach God! Ach God! - Maak me niet ongelukkig, meneer!...

bos 't Spijt me, vrouw Stappers...

marietje *gillend* Dat kan niet - dat kan niet - dat lieg je... 't Is niet mogelijk!...

bos *zacht* De burgemeester-strandvonder van Nieuwediep heeft de waterschout getelegrafeerd - Barend Vermeer is angespoeld - jullie weet wat dat zeggen wil - èn 'n luik van de 47...

truus O moeder Maria - mot 'k dat kind nou ook nog missen? - dat schaaap van twaalf jaar - Pietje, Pietje!

marietje *verwilderd* ...Dan... Dan... *barst in hysterisch gelach uit* Hahaha!... Hahaha!... *snikt*

bos *wijst* Geef haar 'n glas water.

marietje *het glas uit Clémentines handen slaand* ...Weg! Weg!... *op de knieën vallend en de handen klemmend om het hekje* ...O, laat me nou ook maar kreperen! ...O, laat me dood gaan asjeblijf, lieve God, lieve God!...

clementine Toe Marietje, bedaar - Sta op.

truus Op z'n eerste reis - en zo dapper as-die stond te wuiven toen 't schip - *snikt heftig*

bos 't Kan niet meer verholpen worden, Truus. 't Is 'n bezoeking.
Zo'n storm is 'r in geen jàren geweest... Denk an Hengst met vier
kinderen, an Jacob, an Gerrit... En al kan 't je geen troost geven:
de gage van je zoontje zal 'k je uitbetalen - as je wilt vandaag nog.
Maar ga jullie nou naar huis - en schik je in 't onvermijdelijke.
Neem háár mee - zij lijkt...

marietje *beverig-snikkend* Ik wil niet naar huis - ik wil dood ik wil
dood...

clementine *haar ondersteunend* Huil maar, Marietje, huil maar arm
schaap. *steunt haar de deur uit*

twaalfde toneel

Bos. De Boekhouder. Mathilde.

bos *driftig op en neer lopend* ...Wat suf jij nou? - Ben je te beroerd om 'n pen op papier te zetten, vandaag? ...'k Vraag je geen antwoord! Heb-je 't Weduwen- en Wezenfonds bij de hand? - Nou! de boekhouder *op de brandkast toeschuifelend* 't Bovenste loket is nog op slot.

Bos smijt hem boosaardig de sleutels toe.

Dank u. *opent de kast, schuifelt met het boek naar Bos' bureau*
Asjeblief, meneer.

bos ...Vijf en negentig weduwen, veertien ouwe zeelui en vissers.
de boekhouder Ja, 't fonds komt al lang tekort - Maar weer is 'n advertentietje plaatsen...

mathilde - Och Clémens, wat 'n ongeluk!

De burgemeestersvrouw vraagt of je niet effen binnen kan kommen
- ze zit gewoon te huilen.

bos Nee! Gehuil genoeg hier. En geen tijd!

mathilde Ach, ach! - Kaps, hier is de kopij voor de circulaire -
Spoed, hoor?... *wil af*

bos Mathilde! Praat 'r met mevrouw is over - om 'n oproeping te
doen voor de verongelukten.

mathilde Ja maar Clémens - is dat niet te veel - twee
bedelpartijen?

bos Laat mij 't dan maar... *af*

dertiende toneel

Clémentine. De Boekhouder.

clementine zachtjes-huilend Kaps!... Kaps! *gaat over hem zitten aan de lessenaar* Ik voel me zo ellendig...

de boekhouder Heel onverstandig juffrouw. D'r vergaan méer schepen. DE HOOP VAN ZEGEN telt haast niet mee - Hier heb 'k - waar leit 't - waar leit 't? - de opgave van VERITAS³⁰ over oktober van dit jaar in Europa - ènkel van oktober - vergaan 105 zeilschepen en 30 stoomschepen - da's wéinig gerekend, in één maand bij de vijftien honderd dooien. *op de zee wijzend* Ja - as je 'm ziet zo as vandaag - zo glad en met al die drijvende meeuwen, dan zou je niet geloven dat de zee zoveel mensen vermoordt...

veertiende toneel

De vorigen. Jo. Cobus. - daarna Bos.

clementine *tot Jo en Cobus die suffig zitten gaan* Kom 'r maar in,
Jo - Jo!

Jo knikt langzaam née.

cobus *bevend* We zijn effen van huis weggelopen - want Saart - net
as 'k zei - net as 'k zei...

clementine Je mag wel binnenkomen.

jo Ja.

bos *tot Jo* Hier - ga zitten. *schuift een stoel bij de kachel* Blijf jij
daar maar, Cobus. Je hebt 't zeker al gehoord hè?

jo *strak* Van Barend, jà, maar van Gèert - 't gebeurt zo dikwijls dat
ze in de roeiboot...

bos Nee. Die troost kan 'k je niet geven. Niet alleen dat 'r 'n luik -
maar 't lijk was in staat van verregaande ontbinding.

jo *angstig* Maar as 't Barend nou nièt is - wie zègt dat 't Barend...

bos Schipper Maatsuiker van de VERWACHTING heeft 'm herkend...
En - de oorijzers...

jo Maatsuiker? Maatsuiker? En as - die zich vergist? *huilend* ...Ik kom
je vragen om geld, meneer, dan ga 'k zelf na Nieuwediep...

bos Kom, gekheid.

jo *huilend* Barend mot toch begraven worden...

bos Daar zal de burgemeester van Nieuwediep wel voor zorgen...

vijftiende toneel

De vorigen. Simon.

simon *dof-aangeschoten* Ikke - Ikke - heb gehoord... *gebaart vreemd naar Bos*

bos Mars, dronkelap!

simon Ik - Ik - zal jou niet vermoorden - ik-ik-heb niks kwaads in de zin. -

bos *bevend* Haal 'n veldwachter, Kaps - mot die bezopen kerel...

simon *zich vasthoudend aan het hekje* Nee - blijf maar - ik zal wel weer gaan - ikke-ikke wou alleen maar zeggen dat 't áárdig uitgekomen is - met - met de HOOP VAN ZEGEN.

bos Wil je opdonderen - en dadelijk!

simon Niet zo dicht bij me komme - je mot nóoit dicht komme bij 'n man die 'n mes... neèèèè... Ik heb niks kwaads in de zin - ikke wou alleen maar zeggen da'k je gewaarschouwd heb - toen - die op de hélling lei.

bos Dat lieg je, beroerde kerel!

simon Nou mot je - enkel voor de aardigheid - an je - an je boekhouder en an je dochter vragen - die 'r bij waren...

bos *heftig* 't Is gelogen! Jij ben geen antwoord waard, dronkelap! 'k Heb met je patroon en niet met jou te maken!... Heb je me niet verstaan, Kaps?

simon Mijn patroon die - die kalefatert³¹ zèlf niet... *tot Kaps, die naar het hekje gekomen is* ...Heb ik gewaarschouwd? Was jij d'r bij? de boekhouder *angstig naar Bos kijkend* Nee - ik was 'r niet bij - en às ik 'r bij was heb 'k niks gehoord...

bos *tot Clémentine* En nou jij! - Heeft die dronkelap...

clementine *angstig-op-schreien af* Papa!...

bos *dreigend* Laat jij als d'ochter? - Geef antwoord!

clementine *angstig* ... Ik herinner me niet...

simon Da's - da's gemeen. Da's verdomd gemeen... Ik heb gezegd dat 't schip rot - rot - was...

bos Dronkemanspraatjes! - Je sleept 'r me boekhouder en me dochter bij - en je hoort...

cobus Ja maar - ja maar - nou herinner ik me ook...

bos Wat weerlicht - heb jij me soms ook gewaarschouwd?

cobus Nee. Nee. Dan zou 'k liegen. Maar uw dochter - uw dochter - die zeit nou dat ze niet gehoord heit dat 't schip rot was - en op de tweede avond van de storm - toen ze met me alleen bij me zuster Kniertje was, toen het ze wèl gezeid dàt - dàt -

clementine *bevend* Heb ik toen...

cobus Ja - dat heb jij - en die eigenste avond - waren mijne woorden: juffrouw, juffrouw nou zit je te jokken - want as je vader wist dat de HOOP VAN ZEGEN r'ot...

jo *onstuimig opstuivend* Jij, jij liègt! - je ben begonnen te huilen - je was bang dat 'r schepen zouen vergaan - daar was 'k bij! - daar was Truus bij - daar was!... O jullie adders!...

bos *woest met z'n vuist zijn bureau bedreunend* Adders? Adders, wij - die jullie gespuis jaar in jaar uit te vreten geven? Heb je niet genoeg fatsoen om òns te geloven in plaats van die dronken schooier die op z'n benen staat te waggelen?

jo *woest* ...Jullie geloven? Jullie! Zij liegt en jij liegt!

bos Me kantoor af!

jo Barend heb je met de politie naar boord laten slepen! Geert was te trots om gehááld te worden! Schurk! Driedubbele schurk! - Née, née. *zenuwlachend* Je hoeft niet na je deur te wijzen. Ik zal wel gaan - as 'k langer hier bleef zou 'k je in je gezicht spugen - in je gezicht spugen!...

bos Voor je tante zal 'k annemen, dat je overspannen ben... anders - anders - de HOOP VAN ZEGEN wàs zeewaardig, wàs zeewaardig - Heb ik geen verlies - al is 't schip geassureerd? - En al hàd die kerel me gewaarschuwd - wat gelogen is! - mot 'k als man van zaken 'n dronkelap vertrouwen, die nergens meer werk vindt omdat-ie te onbekwaam is om z'n gereedschap te hanteren?

simon Ikke - ikke heb jou en hèm en haar gezeid - dat zo'n drijvende doodkist... Da's vast hoor!

jo *uitbarstend* O! O! Geert en Barend en Mees en al de anderen! O God hoe kon jij 't toelaten... *zit* Geef me dan geld om zelf na Nieuwediep te gaan - dan zal 'k over niks meer praten...

bos Nee! Geen rooie duit! 'n Meid, die me zo vlegelachtig behandelt.

jo *verward-huilend* 'k Weet niet meer wat 'k gezegd heb en ik geloof niet dat je - want - dan zou je erger zijn dan 'n duvel...

bos De waterschout zegt dat 't niet nodig is om mensen na
Nieuwediep te zenden.

jo *naar de deur waggelend* Niet nodig - niet nodig - o, wat mot 'r
nou van me worden...

Cobus en Simon lopen achter haar aan.

zestiende toneel

Bos. Kaps. Clémentine.

*bos loopt even heen en weer. Kaps kruipt op z'n kruk En as jij ooit
weer 'n stap op 't kantoor zet...*

*clementine starend-verschrikt Nee - nooit meer - Vader, ik vraag
mezelf af... barst in snikken uit hoe 'k ooit weer achting voor jou -
ooit weer achting voor mezelf zal krijgen. af*

zeventiende toneel

Bos. De Boekhouder.

bos Dò! Ze zou in staat zijn me goeie naam met d'r
kotschoolfratsen te bederven! - Wie 'r verder komt zend je weg.
Tuig! Rapalje! Dat hele nest deugde niet. Die verdomde dronkelap!
- Die kerel die naar jenever stinkt! *weerklinkt buiten wals-muziek
op een viool* - Dat mot 'r nog bijkommen! Ruk uit! Nee geen cent!
de muziek houdt op 'k Ben gewoon ondersteboven. *smakt in zijn
stoel*
*Vinnig neemt hij Clémentine's schetsboek op, bladert erin, smijt
het woest op de grond.*

achttiende toneel

Kniertje. Bos. De Boekhouder.

kniertje *gedachteloos* Ik -

Zij zakt geduldig-schreiend op 'n bank.

bos *zonder haar te zien bij de brandkast* Heb je de portefeuille met polissen verlegd? - Jij haalt, verdomme, alles van z'n plaats...

de boekhouder *vanaf z'n plaats wijzend*

De portefeuille ligt hoger - achter de effectentrommel.

bos *zich omkerend met de portefeuille in de handen* Kan jij niet kloppen?

kniertje Ik wou...

bos Je komt vijf minuten te laat. Die meid, die bij je in woont heeft hier 'n schandaal geschopt, dat 't weinig scheelde of 'k had 'n veldwachter laten halen. *snauwend* Kom 'r in. Doe 't hekkie achter je dicht.

kniertje Is 't waar - is 't wáár dat... De pastoor zei dat -

Bos knikt somber.

kniertje O. O.

Zij staart voor zich uit, haar armen vallen slap.

bos Met jou - met jou heb 'k medelijden. Jou heb 'k gekend as 'n fatsoenlijke vrouw - en je man óók. Maar je kinderen - 't is hard om te zeggen na zo'n slag - je kinderen hebben nooit gedeugd.

Kniertjes hoofd zakt slap weg.

bos Hoeveel jaren ben je niet bij me over de vloer gekomen - tot je zoon Geert me met z'n vuisten dreigde, m'n grijze haren bespote, me bijna je deur uitsmeet - En je andere zoon - *verschrikt Knier! Kniertje! opstaand Kaps! - Water! haar voorhoofd en polsen bettend Verdomd! Verdomd!*

de boekhouder Zal 'k mevrouw of de juffrouw?...

bos Nee! Blijf hier! Ze komt al bij.

kniertje *lang-aangehouden snikken na 'n wijle van bewusteloos staren*

de boekhouder Knier...

bos Stil. Laat 'r uithuilen.

kniertje *smartelijk met onderbrekende snikken* Hij wou niet weg!
Hij wou niet weg en met me eigen handen heb 'k, heb 'k zijn handen van de deurpost losgemaakt... *kermt zachtjes*

bos Je hebt je niks te verwijten...

kniertje *in dezelfde toon* En - vóór-ie ging heb 'k 'm de ijzers van z'n vader in z'n oren gehangen - as 'n - as 'n offerdier...

bos Kom...

kniertje En - me oudste jongen - die 'k niet genacht gezegd - As je te laat ben - waren z'n woorden - kijk 'k je geen oog meer an - geen oog meer an...

bos *heftig ontroerd* Hou op - hou op in godsnaam!...

kniertje Twaalf jaar geleê - met de CLÉMENTINE - heb 'k hier óók zo gezeten. *snikt in de oude handen*

bos Toe, wees nou sterk.

negentiende toneel

De vorigen. Mathilde.

mathilde Clémens! - Ach, arme, beste Knier, wat ben 'k met je
begaan - 't Is erg - 't Is schrikkelijk - twee zoons...

kniertje Me man en vier zoons...

mathilde Maàr, wees jij maar niet ongerust, hoor. We hebben 'n
oproeping geschreven - de vrouw van de burgemeester en ik - en
die komt vandaag in àl de kranten. Hier Kaps...

Bos wenkt haar heen te gaan.

mathilde Laat 'r nog effen wàchten, Clémens - 'k Heb 'n paar
kóuwe koteletten - die 'r op zullen knappen - en - en - laten we
nou maar weer vrede sluiten - je heb 'r toch niks tegen dat ze
zaterdag weer komt schoonmaken? Wij zullen je niet vergeten,
hoor. Dag Knier. Sterkte. *af*

twintigste toneel

bos Nee, we zullen je niet vergeten.

kniertje Nou is me enige hoop - 't kind van me nichie.

bos 't Kind?

kniertje Dàt ongeluk komt 'r bij - ze is zwanger van me zoon - ongeluk? Nee, 't is geen ongeluk.

bos En zeg jij dat zó maar? Ken je dan niet de statuten van 't fonds, dat geen onderstand uitgekeerd wordt an wie 'n ergerlijk leven leidt of zich naar onze inzichten niet goed gedraagt?...

kniertje *dof* De heren motten 't zellef weten - hoe ze met me willen - de heren...

bos Dat zal 'n toer worden Knier met de commissie van 't fonds. Je zoon, die in de gevangenis - die oproerliedjes - en je nicht die mij - Enfijn ik zal me best doen - ik zàl òp mè wòord je voorspraak zijn - maar beloven, bélóven kan 'k je niks - D'r zijn zeven nièuwe gezinnen, die nou op onderstand wachten - zestien nieuwe wezen - *opstaand en de brandkast sluitend* Nee, blijf nog maar even zitten... Mijn vrouw wou je wat meegeven...

een en twintigste toneel

Kniertje. De Boekhouder.

mathilde *onzichtbaar* Kaps! Kaps!

De boekhouder staat op, verdwijnt 'n ogenblik, keert terug met 'n schaaltje en een geëmailleerd pannetje.

de boekhouder Of je de schalen bij gelegenheid anreikt - en of je zaterdag weer wil kommen schoonmaken.

Langzaam sloft hij naar z'n kruk. Een stilte. Kniertje staart gedachteloos voor zich uit, de schotel en het pannetje suffig vasthoudend.

Dan moeilijk gaat zij 't kantoor uit. Als ze door het hekje naar deur L gaat.

Doek.

verantwoording

Het bewaard gebleven souffleursboek van *Op Hoop van Zegen* blijkt een schatkist van afwijkingen en correcties ten opzichte van de gedrukte tekst, grotere en kleinere. In dit getypte exemplaar zijn alle wijzigingen van de speelvloer vastgelegd, terwijl Heijermans daarna de drukproef voorzag van een nu soms wat verouderd aandoende ‘finishing touch’. Het is die literaire leesversie die sinds 1901 altijd is herdrukt en gespeeld; de oorspronkelijke speelversie (in regie van Henri van Kuyk voor de Nederlandsche Tooneelvereniging) verschijnt hier voor het eerst. Voor een verantwoording van alle, vaak gedetailleerde wijzigingen, zie het tekstcommentaar bij *Op Hoop van Zegen* op de website <http://www.hermanheijermans.org>.

Bij het gebruik van de slot-n in werkwoord of meervoud wordt altijd het souffleursboek gevolgd, evenals voor accenten en apostrofs; de y wordt uitgeschreven als ij, dubbele streepjes worden vereenvoudigd tot enkele, puntjes tot 3.

Maarten Vonder
november 2015

verklarende noten

1. da's me ook een bik: daar is niets aan.
2. slachten: gelijken op, aarden naar.
3. verreljaar: kwartaal.
4. teelt van vier reizen: behalve de haring- of kabeljauwvangst (met loggers meestal 'te zoute' of zoutreis waarbij de vis aan boord werd geconserveerd i.t.t. vangst 'te verse') werd er gevaren om op aas te vissen (geepreis). De kabeljauwvaart begon in december als de haringvangst was afgelopen.
5. jongste (ook: speeljongen), reepschieter, afhouer, oudste: van onder af de rangen onder matroos. Driekwart: de bemanning kreeg gezamenlijk 25% van de besomming (de bruto opbrengst), wat volgens een vaste sleutel werd verdeeld. De matrozen kregen elk één deel, de oudste driekwart daarvan. Gezien zijn ervaring kreeg Barend naar verhouding goed betaald.
6. Prikkenbijter: de jongste opvarende moest de koppen van de levende aasvis afbijten en kreeg voor de smaak een paar vijgen van de schipper.
7. simmetje: hengel; i.t.t. de grote visserij.
8. Nul ik houd 'n bokkie: uitdr. om geringschatting of waardeloosheid uit te drukken.
9. provoost: soldatengevangenis.
10. galjoen: uitbouwing aan de boeg, met het matrozen-toilet eronder. Over de behandeling van m.n. politieke gevangenen had

Heijermans in zijn tijdschrift *De Jonge Gids* een enquête gehouden, waarin o.m. Domela Nieuwenhuis werd geïnterviewd.

11. Voor oorijzers stond oorspronkelijk: oorbellen. De ijzers zijn eigenlijk vrouwenversierselen, bedoeld om een kanten muts vast te maken; gedragen in Zeeland en in het noorden en natuurlijk niet van ijzer. In VL zijn het oorringen geworden, maar ook daar passen moeilijk al die versieringen op. Oorknoppen zou het beste zijn.

12. stoppekissies: kistjes met persoonlijke bezittingen, waaronder een deel van de proviand waarvoor de zeelui zelf moesten zorgen.

13. Ferdinand Domela Nieuwenhuis, voorman van de Sociaal Democratische Bond, werd in 1886 veroordeeld tot een jaar cel wegens majesteitsschennis in zijn blad *Recht voor Allen*. Mede hierdoor werd hij in 1888 als eerste socialist verkozen in de Tweede Kamer. Zie b.v. http://www.npogeschiedenis.nl/speler.POMS_VPRO_404924.html

14. Ik ken een lied, straatlied <http://www.liederenbank.nl/liedpresentatie.php?zoek=58326&lan=nl>” (afk. van Meertens instituut)

15. Het socialistische Vrijheidslied, dat in de beginjaren van het socialisme zeer populair was, en in verschillende vroege eenakters van Heijermans voorkomt; <http://www.kampflieder.de/niederlaendisches-lied.php?id=7269> voor de complete tekst.

16. 't Zand: de locatie is onzeker. Mogelijk een brede bank voor de Hollandse kust, 'de Breeveertien' geheten; mogelijk is de Doggersbank bedoeld.

<http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/FSM01:1982-042-D>, zeekaart van de Noordzee.

17. 'Houw uit je stagfok!' is afkomstig uit A. Hoogendijk De Grootvisscherij op de Noordzee 1893 (p. 240), Heijermans' voornaamste bron voor visserij- en zeilgegevens, maar kennelijk een verschrijving; de gewone term is 'hou uit', nl. uitgespannen houden. De stagfok is het voorste (extra) zeil.
18. In de monsterrol werden bij indienstneming alle voorwaarden gedeponereerd, door de 'sterke arm' te bekrachtigen. Hoogendijk *ibid.* p. 220-222.
19. Zelfs Hoogendijk, telg uit een redersgeslacht, had kritiek op het offeren van de 'kostbare lading' wanneer 'voor vernieuwen de tijden te slecht zijn', *ibid.* p. 259-265. Het probleem van de 'drijvende doodkisten' was blijkbaar wijd en zijd bekend. Heijermans ontleende zelfs zijn titel aan het werk van Hoogendijk, p. 237, al werd het daar gebruikt bij het uitwerpen van de beug (de vislijnen).
20. Het deel kwam voor een matroos neer op acht gulden per week. Voor veel vissers was echter 's winters geen werk; de meeste loggers waren alleen berekend op de haringvangst. Voor verse vis was extra laadruimte, een 'bun' nodig. Labberdaan: zoute vis, oorspr. uit Le Labourd, Frans baskenland.
21. Beug: het totaal van de vislijnen voor de kabeljauw- en schelvisvangst, bevestigd aan een reep (vandaar de 'reepschieter') en drijvende gehouden door gemerkte 'jonen'; de totale beug is 12 tot 15 km lang. Vleet (ook want): de (staande) netten voor de haringvangst.

22. Veertien last: 1 last = 14 ton = 17 kantjes; de vis kromp door het zouten en moest nog worden overgeladen. Nou 't gaat beugen: nu de kabeljauwvangst begint.
23. baaklijn: lijn waaraan het baken (joon) vastzit dat de plaats van de netten aangeeft. Vallen om de Noord; van de (noorden)wind af zeilen.
24. streep aan de balk, ook dat mag met een krijtje aan de balk: dat is iets bijzonders, dat mag wel vermeld.
25. gelletje: ingewand, m.n. hart.
26. geloid: van loden, de diepte peilen met het dieplood; de 56: 56ste breedtegraad (over Schotland, even benoorden de Doggersbank).
27. De besomming: opbrengst van de vangst. Hiervan kreeg de bemanning een kwart na aftrek van 3% (wsch. belasting), waarvan dan weer 1% naar het fonds. De cijfers zijn afkomstig uit A. Hoogendijk De grootvisserij op de Noordzee (1893), p. 224.
28. Het ruim zou dan 190 tonnen moeten kunnen bevatten, ofwel 13,5 last. Hoogendijk spreekt van 16 tot 20 last voor de kleinere schepen (p. 267).
29. teelt: hier periode waarin gevist wordt, meerdere reizen omvattend.
30. kalefate(re)n: met teer de naden dichten, breeuwen.
31. Het in Parijs gevestigde bureau Veritas houdt sinds 1829 registers bij van alle schepen en publiceert o.a. maandelijks een lijst van ongelukken en vermissingen ten behoeve van verzekeraars.

Op hoop van zegen ging voor het eerst in première bij Heijermans' eigen gezelschap de Nederlandsche Tooneelvereeniging op 24 december 1900 in de Hollandsche Schouwburg te Amsterdam

Regie: Henri van Kuyk

Decor: A. van Hattem

Souffleurs: L. Janse en C. Ritman

kniertje Esther de Boer-van Rijk

geert Henri de Vries

barend Alex Faassen jr.

jo Wilhelmina van der Horst-van der Lugt Melsert

cobus Adriaan van der Horst

daantje Jan Musch

bos Mari J. Ternooy Apèl

mathilde Nelly de Heer

clementine Rika Ternooy Apèl-Haspels

simon Henri van Kuyk

marietje Marie Faassen

mees Rienk Brouwer

kaps Hermann Schwab

saart Mathilde Kiehl

truus Wilhelmina Schwab-Welman

jelle J. Hermans

1ste veldwachter Rienk Brouwer

2de veldwachter J. Arbous

Herman Heijermans (Rotterdam, 1864-1924)

was toneelschrijver en schrijver van kleine verhaaltjes, *Falklandjes* (ontleend aan zijn pseudoniem Samuel Falkland). Nadat Heijermans in 1893 toneelrecensent werd bij De Telegraaf, begon hij zelf ook toneelstukken te schrijven. Zijn stukken waren zeer sociaal betrokken. Voorbeelden zijn *Ghetto*, over de bedompte, orthodox-joodse sfeer van sjacheraars en voddenkoopliden, *Glück auf!*, over de gruwelijke ramp in de mijn Radbod in Westfalen, en het zeer bekende *Op hoop van zegen* over de zware omstandigheden van de vissers.

Op hoop van zegen ging van Moskou tot New York de wereld over en verschaftte hem een tijd lang een plaats in de rangen van Strindberg, Ibsen en Shaw. De meeste van zijn stukken gingen in première bij de Nederlandsche Tooneel Vereeniging in Amsterdam, en sinds 1912 bij zijn eigen gezelschap N.V. Het Tooneel

www.hermanheijermans.org

Toneelwerk

Dora Kremer, drama in vier bedrijven - 1893

Ahasverus, dramatische episode in één bedrijf - 1893

Ego, opstands-fantasie - 1894

De zeven vette dagen, blijspel-ontwerp - 1896

Puntje, politieke scherts in één bedrijf - 1898

Het antwoord, dramatische episode in één bedrijf - 1898

Het testament, blijspel-ontwerp - 1898

Ghetto, een toneelspel in drie bedrijven - 1898 (1e versie), 1905 (2e versie)

Nummer tachtig, dramatische fantasie in één bedrijf - 1898

De onbekende, dramatische schets voor het volk - 1899

De machien, een volksdrama - 1899

Het zevende gebod, burgerlijke-zeden komedie in vier bedrijven - 1899

Eén mei, dramatische schets in één bedrijf - 1900

Op hoop van zegen, spel van de zee in vier bedrijven - 1900

De geduldige dood, toneelspel (fragment) - 1901

De lamp, dramatisch gegeven in één bedrijf - 1901

Het pantser, romantisch soldaten-spel in drie bedrijven - 1901

Ora et labora, spel van het land in drie bedrijven - 1902

*Het kind**, drama in één bedrijf - 1903

*Het Kamerschut**, klucht in één bedrijf - 1903

*'In de Jonge Jan'**, monologen-spel in één bedrijf - 1903
Schakels, vrolijk spel van de huiselijke haard in vier bedrijven - 1903
Buren, een blijspel - 1904
Bloeimaand, spel van de stad in drie bedrijven - 1904
*Saltimbank**, een toneelspel in één bedrijf - 1904
Hans, dramatische episode - 1904
Allerzielen, een zinnebeeldig spel in drie bedrijven - 1904
*Artikel 188**, een aktuele schets in één bedrijf - 1905
De dasspeld, bierhuisklucht in één bedrijfje - 1906
Kwelling, een dialoog - 1906
Verloving, een fantasie - 1906
Uitkomst, spel van droom en leven in twee afdelingen - 1907
Vreemde jacht, een spel in drie bedrijven - 1907
De meid, komedie van haat in twee bedrijven - 1908
Feest, een gevangenis-schets in één bedrijf - 1908
De grote vlucht, satirieke komedie in vier bedrijven - 1908
De opgaande zon, een spel van de middenstand in vier bedrijven -
1908
De schone slaapster, verbeeldingsspel in drie bedrijven en in
ritmisch proza - 1909
Verveling, een monoloog - 1910
*Beschuit met muisjes**, een familiegebeurtenis in drie bedrijven -
1910
Glück auf!, een spel van de mijnen in vier bedrijven, zeven tafelen
- 1911
Brief in schemer, oogstmaandschets in één bedrijf - 1914

Een herenhuis te koop, monoloog - 1914

*De buikspreker**, groteske in één bedrijf - 1914

Robert, Bertram & comp, klucht van schavuiten in drie bedrijven - 1914

Nocturne, dramatische schets in één bedrijf - 1914

Dageraad, verbeeldingspel in vier bedrijven - 1918

*Pitten**, spel van de souffleur in één bedrijf - 1918

De wijze kater, een boosaardig sprookje in drie bedrijven - 1918

No.17, of: De noodlottige gelijkenis, een klucht in drie bedrijven, vrij bewerkt naar Carl Rössler - 1919

De Vliegende Hollander of de grote weddenschap, een blijmoedig spel in vier bedrijven - 1920

Van ouds 'De Morgenster', toneelspel in drie bedrijven - 1923

Kok & Springer, advocaten (bewerking), onbekend

* Deze teksten verschenen eerder in de reeks van De Nieuwe Toneelbibliotheek (# 100, 240, 250)

De website www.hermanheijermans.org is opgericht in 2014, het 150ste geboortjaar van Herman Heijermans, om zijn toneelwerk toegankelijk te maken voor een nieuw publiek en tegelijk diepgaand te bestuderen middels een kritische digitale editie. Oprichter is neerlandicus, toneelschrijver en dramaturg Drs. G.M.Vonder